

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

TUBA BAĞCI TORUN

AĞUSTOS 2019

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Tuba BAĞCI TORUN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl GÜLER

BOLU 2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Tuba BAĞCI TORUN 'a ait " Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar " adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

29.08.2019

	Unvan, Adı, Soyadı
Üye (Tez Danışmanı) :	Dr. Öğr. Üyesi Zühal GÜLER
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Cihan ERTAN
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Ali BABAHAN

İmza

.....

.....

.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Tuba BAĞCI TORUN

29.08. 2019

ÖN SÖZ

Tüm canlılar için yaşlanmanın kaçınılmaz olduğu evrende yaşlılığa dair farkındalık kazanmamda ve yüksek lisans tezimi yaşlılıkla ilgili yapmamda emeği geçen, bir tez danışmanından daha fazlası olan, hayatımın her dönüm noktasının başkahramanı kıymetli hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Zuhal GÜLER'e sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışma boyunca içtenlikle yanımda olan verdikleri görüşlerini, önerilerini ve manevi desteklerini benden esirgemeyen değerli arkadaşlarım Kübra ERGÜL

ARABACI, Nesrin DOĞAN FİDAN, Meltem Simge SELİMOĞLU, Burcu KAPLAN, Tuğba EKİNCİ, H. Kübra ALTIPARMAK ve bu süreçte zaman zaman annelerini benimle paylaşan Ronya FİDAN, Renas FİDAN, Ali Karan ARABACI ve Ezra ARABACI' ya tüm kalbimle teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca her şartta ve koşulda yanımda olup, bana olan inançlarından ve emeklerinden dolayı annem Muhterem BAĞCI, Babam Vakkas BAĞCI ve canım kardeşlerim Erdem BAĞCI, Esra BAĞCI, Büşra BAĞCI, Hilal BAĞCI, Hatice BAĞCI ve Emine BAĞCI' ya şükranlarımı sunuyorum.

Yol arkadaşım, yaşlıların deyimiyle ailem Yasin Celal TORUN' a tüm tez çalışması süresince desteklerinden ve gösterdiği sonsuz sabırdan dolayı minnettarım.

Tuba BAĞCI TORUN

29.08.2019

ÖZET

TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

Tuba BAĞCI TORUN

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zuhul GÜLER

Ağustos 2019, 60+XI Sayfa

Sanayi devrimi insanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biridir. Dünya’da ve Türkiye’de Sanayi Devrimi sonrası, tıp ve teknoloji alanlarındaki gelişmelerin de etkisiyle yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı artmıştır. Yaşlılıkla ilgili genel görünüm hızla değişmektedir. Yaşlılık gelişmiş ülkelerin yanı sıra Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin öncelikli konuları haline gelmektedir. Sanayileşmeyle beraber kırdan kente göç, geleneksel aile ve akrabalık bağlarında çözümler yaşlı insanların ailedeki statüsünü ve yaşam biçimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bazı toplumlarda yaşlılık olağan bir süreçken, bazılarında sosyal risk olarak görülmektedir. Tüm bu demografik değişim süreci akıllara yaşlılara yönelik var olan ve geliştirilmesi gereken sosyal politikaları getirmektedir. .

Çalışmanın konusunu, Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal politikalar oluşturmaktadır. Türkiye’nin hızla yaşlanan bir ülke olduğunu göz önünde bulundurularak sosyal politikalar bakımından yaşlılar için geçmişten günümüze var olan politikalar incelenmiştir. Bu bağlamda yaşlılara yönelik sosyal politikalar ayrıntılı olarak ele alınarak, sosyal politikaların iyileştirilmesi ve yeni politikalar geliştirilmesi yönünde değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Yaşlı, Yaşlanma, Yaşlılık, Sosyal Politika

ABSTRACT

SOCIAL POLICY FOR THE ELDERLY IN TURKEY

Tuba BAĞCI TORUN

Master Thesis

Department of Sociology

Thesis Advisor: Assist. Prof. Zuhal GÜLER

August 2019, 60+XI Pages

Industrial revolution is one of the most important turning points in human history. After the Industrial Revolution in the world and Turkey, with the impact of advances in medicine and technology have increased the proportion of the elderly population in the total population. The general outlook for aging is changing rapidly. Aging, it has become a priority issue for developed countries as well as developing countries such as Turkey. As a result of industrialization, migration from rural to urban areas increased and as a result of this, the disintegration of traditional family and kinship ties negatively affected the status and lifestyle of elderly people in the family. Aging is seen as a normal process in some societies and in others it is seen as a social risk. The whole process of demographic change brings to mind the need for more social policies for the elderly and the existing social policies should be developed. Social policies for the elderly in Turkey are the subject of this study. The aim of social policies is to protect individuals against social risks and to prevent possible risks. In this context, considering that Turkey is rapidly aging countries, policies which have from the past in terms of social policies for the elderly were examined. In the context of the study, social policies for the elderly were discussed in detail and evaluations were made to improve social policies and develop new policies.

Key words: Aged, Aging, Old Age, Social Policies

Yaş alan ve yaşlı bedenlerinde küçük bir çocuk kalbi taşıyan güzel insanlara...

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM.....	7
1.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
1.1. Yaşlı, Yaşlılık, Yaşlanma	7
1.2. Tarihsel Süreçte Yaşlılık ve Yaşlanma	10
1.2.1. Modern Dönem Öncesi Topumlarda Yaşlılık.....	11
1.2.2. Modern Dönemde Yaşlılık.....	13
1.2.2.1 Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık.....	16
1.3.Türkiye’de Yaşlıların Karşılaştığı Sorunlar	18

II. BÖLÜM	22
2.YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR	22
2.1. Sosyal Politika Tanımı	22
2.1.1. Dar Anlamda ve Geniş Anlamda Sosyal Politika	23
2.2. Yaşlılara Uygulanacak Sosyal Politikalara Duyulan İhtiyacın Nedenleri	24
2.3. Yaşlılara Yönelik Uygulanacak Sosyal Politikanın Amaçları ve Araçları	27
2.4. Dünya’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar	28
2.5. Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar	34
2.5.1. Osmanlı Döneminde Yaşlılara Yönelik Hizmetler	35
2.5.2. Cumhuriyet Döneminde Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar	38
III. BÖLÜM	48
3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	48
KAYNAKLAR	54

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfus Oranı (TÜİK, 2018) 17

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
Ed.	: Editör
EYHGM	: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
GEBAM	: Geriatrik Araştırma ve Uygulama Merkezi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TURYAK	: Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNİC	: BM Enformasyon Merkezi
vb.	: ve benzeri
YASAD	: Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği

GİRİŞ

Çalışmanın konusunu Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal politikalar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nden günümüze kadar Türkiye’de yaşlılara yönelik yürütülen sosyal politikalara ilişkin bir durum tespiti yapılması amaçlanmaktadır. Durum tespitinden hareketle, var olan sosyal politika ve uygulamaların, Türkiye’de giderek artan yaşlı nüfusun ihtiyaç ve beklentilerini ne ölçüde karşılayabildiği sorgulanarak tartışılacaktır.

Çalışma kuramsal bir çalışma olduğu için konuyla ilgili literatür taraması yapılarak ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

Tüm canlılar ilk varoluş anından itibaren yaş almakta ve hızla yaşlanmaktadır. İnsanoğlunun kaçınılmaz gerçekliği olan yaşlılık dönemi birçok sosyal problemi beraberinde getirmektedir. Yaşlılığın beraberinde getirdiği sosyal problemlerin çözümüne yönelik, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, yaşlı nüfusun fazla olduğu birçok ülkede farklı sosyal politikalar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Karşılaştıkları problemler karşısında çoğu zaman savunmasız kalabilen yaşlı bireyler için daha istenir hayat şartları oluşturmak da hiç şüphesiz ki insanlığın asli vazifelerinden biridir. Yaşlıların karşı karşıya kaldıkları bu sosyal problemleri bertaraf etmek ya da en azından minimuma indirmek için yapılması gereken temel şey sosyal politikalar geliştirmek ve uygulamaktır.

Modern öncesi toplumların taşıdığı riskler modernleşmenin meydana gelmesiyle evrilmiş, modernleşmeye bağlı yeni risk profili oluşmuştur. Bu yeni risk profili modern topluma özgü tehdit ve tehlikeleri de içinde barındırmaktadır. Bu risklerle mücadele ederken işlerin yolunda gitmeme ihtimalinin yanı sıra, bu ihtimalin hiçbir zaman yok edilemeyeceğini de bilmek gerekmektedir (Giddens 2018: 110-111). Yaşlılık, bir risk olarak üzerinde çalışmalar yapılması gereken ve aynı zamanda hiçbir şekilde önüne geçilemeyecek bir yaşam evresi haline gelmiştir.

Dünyanın birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı yıllar itibarıyla hızla artmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler kategorisindeki ülkelere biri olan Türkiye’de de yaşlı nüfusun artışı beraberinde birçok sosyal sorunu getireceğinden dolayı yaşlılık alanında

geliştirilecek sosyal politikalar büyük bir önem taşımaktadır. Yaşlılık olgusuyla birlikte ortaya çıkması beklenen sosyal sorunlara toplumun ve devletin sosyal politikalar bağlamında hazırlıklı olması ve gereken önlemlerin alınması gerekmektedir (Tuna ve Tenlik 2017: 3).

Yaşlı bireylerin sağlık düzeylerini artırmak ve bununla birlikte sosyal ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak toplumun görevlerindedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 25. Maddesinin birinci bendinde *“Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir”*

(UNIC, 1948 http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf, 15 Temmuz 2019’da erişildi) denilmektedir.

Sosyal bilimlerin tamamının ortak bir noktası varsa o da insandır, bu yüzden insanları ve insan ihtiyaçlarını konu edinen neredeyse bütün sosyal bilimler yaşlılık ve yaşlanmayla ilgilenmişlerdir (Altan 2007: 267). Başka bir deyişle de yaşlılık çok boyutlu bir olgu olarak disiplinler arası bir çalışma alanıdır.

Günümüzde yaşanan bir nüfusun sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesi yaşam kalitesi ve sağlığının korunmasıyla mümkündür ve çok büyük önem arz etmektedir. Günümüzde dünyada bu çağın sorunlarına çözümler bulmak amacı ile yeni disiplinler ortaya çıkmaktadır. Biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyolojik sorunlar gibi tıbbi olmayan sorunlar ile gerontoloji, tıbbi ve sağlık sorunları ile geriatri bilimi uğraşmaktadır. Türkiye’de de yaşlı insanların sorunlarının çözülebilmesi için gerekli düzenlemeleri ve uygulamaları içeren sağlık politikalarına ivedilikle ihtiyaç vardır (Akgün, Bakar ve Budakoğlu 2004: 109-110).

Modern öncesi toplumların birçoğunda, hatta gelişmiş büyük uygarlıklarda insanlar kendilerini doğa ile iç içe görmektedirler. Hayatları, ürün ve hasatların iyi veya kötü olması, doğal kaynaklara ulaşabilme ve hayvanların durumu tamamen doğanın yıkım gücünün etkisine ve değişken durumuna bağlıdır. Bilim ve teknolojinin birleşmesiyle şekillenen modern sanayi toplumları doğal dünyayı modern öncesi toplumların hayal bile edemeyeceği şekillerde değiştirmektedir. Dünyanın sanayileşmiş kesimlerinde insanlar artık doğal olmaktan çıkarak fiziksel olmaya başlayan yaratılmış bir doğada yaşamaktadır (Giddens 2018: 64).

On dokuzuncu yüzyıldan başlayarak günümüze kadar teknolojiye ve tıpta yaşanan hızlı gelişmeler tüm dünyada ve Türkiye’de ortalama insan ömrünün uzamasını sağlamış, buna paralel olarak da yaşlılık ve yaşlılığa ilişkin tüm konular dünya gündeminde ilk sıralarda yerini almıştır (Danış 2009: 67). Buna ek olarak sanayileşmeyle birlikte yaşlı bireylerin statüsü ve rollerinde de farklılıklar gözlemlenmeye başlanmıştır. Daha açık biçimde ifade etmek gerekirse modern toplumla birlikte yaşlı bireyler süregelen geleneksel toplumdaki “aile” kurumunu temsil etme ve yönlendirme vasfını kaybetmiş ve “yaşlılık” statüsünün daha sembolik bir hal aldığı söylenebilir (Özkul ve Kalaycı 2015: 265).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’ndan sonraki dönemde neredeyse dünyanın her yerinde yüzbinlerce genç ve yaşlı insanın hayatlarını yitirmeleri demografik yapıda önemli değişimlere neden olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içinde oranının fazlalaşması yaşanan demografik dönüşümün en önemli sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak ortalama yaşam süresinin giderek uzaması sosyal politika açısından yaşlıların önemli bir yere koymaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte tıp alanında da çok fazla gelişme olmaya başlamış ve böylelikle ortalama yaşam süresi uzamış ve yaşam kalitesi iyileştirilmiştir (Taşçı 2010: 196). Yaşam tarzları değişmeye başlamaktadır.

Modernliğin getirmiş olduğu yaşam tarzları insanları geleneksel düzenlerdeki yaşam tarzlarının tamamından şaşırtıcı bir şekilde uzaklaştırmıştır. Modernliğin ortaya çıkarmış olduğu bu dönüşümler hem yaygınlık açısından hem de yoğunluk açısından diğer dönemlere nazaran daha etkilidirler. Yaygınlık açısından bakılacak olursa bu dönüşümler küresel oranda toplumsal ağların kurulmasında önemli rol oynamıştır. Yoğunluk açısından bakıldığında ise gündelik hayatın en özel özelliklerini neredeyse değiştirmektedir. Açıkça görülmektedir ki modern ile geleneksel arasında bir süreklilik söz konusudur. Bunun yanında geleneksel ve modernin tamamen birbirinde ayrı düşünülmesi yanlıştır (Giddens 2018: 12-13).

Bireyselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu bazı olumsuz etkiler bulunmaktadır. Kişinin geleneksel yaşam şeklinin değişmesi (aile veya mekan gibi), ek olarak çalıştığı işlerin kaybı ve ayrıca yaşamın her alanında tüketim bağımlılığının artması gibi bazı durumlar bu olumsuz etkilerin örneklerindedir. Bu yeni hayat şartlarında insanların esas geçim kaynağı olan devamlı iş kaybedildiğinde insanlar kendilerini bunalım halinde bulmaktadırlar. Sosyal güvenceleri olsa da olmasa da bu bunalım hali yaşlılıkta yalnızlaşmaya ve güven kaybına neden olmaktadır. Özellikle

kadınların gelecekte tehlikede olduğu düşünülmektedir. Bireyselleşme süreçlerinin getirmiş olduğu ailenin sağladığı geleneksel destek ortamından çıkmış olmaları ve ayrıca yeni boşanma kanunları kadınların kendi ayakları üzerinde durmasına neden olmaktadır (Beck 2019: 141). Tüm bu değişimlere bağlı olarak kadının iş hayatına aktif katılımı geleneksel ailedeki yaşlıya bakan kişi konumundan uzaklaşmasına neden olurken, yaşlıların bakım sorunlarının filizlenmesine de neden olan etkenlerden biri haline gelmiştir. Bu noktada yaşlıya aile dışında destek verecek kurumlara veya aileleri destekleyecek bakım politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da ancak sosyal devlet ilkesinin benimsenmesiyle mümkün olmaktadır.

“Sosyal devlet” ilkesiyle birlikte zemin kazanan yaşlılara yönelik politikalar, özellikle II. Dünya Savaşı’nın ardından “sosyal devlet” olgusu pek çok ülke tarafından benimsenmiştir. Sosyal devlet kavramı, söz konusu politikayı benimseyen ülkelerin anayasalarında kendisine yer bulmuş ve buna uyumlu olarak sosyal politika uygulamaları hayata geçirilmiştir. Bu süreçte yaşlılara yönelik sosyal politikalar da ivme kazanmıştır. Yaşlanmanın engellenemez ve doğal bir durum oluşu, yaşlanma konusunun aynı zamanda insani çerçevede de ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bundan ötürü ortaya çıkabilecek yaşlılığa bağlı sorunları gidermek adına yapılacak düzenlemeler ve oluşturulacak kurumlar en temel insani hareket olmaktadır

(Taşçı 2010: 197). Bu bağlamda çok yönlü hizmet verecek kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal politikalar bağlamında genellikle ileri yaşlardaki bireyler için en değerlisi

“kurumsal bakım” olarak belirtilmektedir. Ancak kurumsal bakım denilince ilk akla gelenin huzurevleri olmaması gerekmektedir. Nitekim Tufan (2016: 45)’a göre “Kurumsal bakım, profesyonel kavramını akla getirir. Profesyonel bakım hizmetleri kurumda veya evde verilebilir. Bakıma muhtaç bireylerin ihtiyacına uygun olmak şartıyla hizmet süresi hastanın durumuna göre değişir. Dolayısıyla “kurumsal bakım” sadece kurumda hizmet ile sınırlı düşünülmemelidir.”

Henüz Türkiye’de de uygulamaya geçmemiş olmakla birlikte Almanya, İngiltere, Japonya gibi ülkelerde “yaşlılık sigortası” bu bağlamda geliştirilen politikaların en yaygın olanıdır. Yaşlılık ile birlikte fiziki gücün kaybıyla doğru orantılı olarak eskisi gibi verimli çalışamayan ve gelir kaybıyla karşı karşıya kalma durumundaki potansiyel risklerin bağlanacak olan emekli aylığı ile minimize edilmesini hedefleyen bu politika, yaşlı

bireyler için en etkili ve vazgeçilmez yöntemlerin temelini oluşturmaktadır. Birçok gelişmiş ülkede yaşlı bireylere yönelik başka bir politika ise çalışma yaşamındaki yaş ayrımcılığına ilişkindir. Yaşlı bireylerin çalışma hayatında yaş ayrımcılığıyla karşı karşıya kalmamaları ve bu bağlamda korunmaları önerilmektedir. Bu politikalar kapsamında diğer korumacı başlıklar da sosyal hizmetler, sosyal bakım ve sosyal yardımlar olarak sıralanabilir. Bahsi geçen bu üç başlığın işlemesi adına temel koşul ise yaşlı bireylerin yaşlılığa bağlı muhtaçlıkla karşı karşıya kalıyor olmalarıdır. Genel olarak yaşlılara yönelik sosyal politikaların uygulanmasında aile, yerel yönetimler ve devlet gibi aktörlerin rolleri bulunmaktadır. Hangi durumda hangi aktörün öncelikle rol oynayacağı mevcut ülkenin yapısı ve işleyişine göre farklılıklar gösterebilmektedir. İtalya gibi sosyal gelişmişlik düzeyini diğer ülkelerin düzeyine çıkaramayan ülkelerde zayıf kurumsal bağlantıların varlığı bölgeler arasında hakların dağınık bir yapıda görülmesine neden olabilmektedir. İtalya'daki "klientalist" (kayırmacı) bakış açısı yaşlılara yönelik sosyal politikalarda açıkça görülmektedir. Bu iki durum Türkiye'deki mevcut yapıyı da akıllara getirir niteliktedir. Ortalama yaşam süresinin uzamasına paralel olarak emeklilik yaşının artması yaşlıların çalışma hayatındaki aktif rol almalarına ve beraberinde yaşlılara yönelik teşviklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. (Taşçı 2010: 197- 198).

Türkiye'de yaşlılara yönelik sosyal politikaları ele alan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışmanın temel kavramsal çerçevesini oluşturan yaşlı, yaşlılık ve yaşlanma üzerinde durulmuştur. Tarihsel süreçte yaşlılık ayrıca sırasıyla modern dönem öncesi ve modern toplumlarda yaşlılık olarak ele alınmıştır. Ayrıca Dünya'da ve Türkiye'de yaşlanma ve yaşlılık olgusu, modern toplumlarda yaşlıların karşılaştıkları sorunlara literatürden hareketle yer verilerek çalışmasının kuramsal ve kavramsal çerçevesinin sınırları çizilmiştir.

İkinci bölümde ise sosyal politikanın tanımıyla başlayıp dar ve geniş anlamda sosyal politika ele alınmıştır. Yaşlılara yönelik sosyal politikalara duyulan gereksinimin nedenlerinden ve yaşlılara uygulanacak sosyal politikaların amaçları ve araçlarından bahsedilmektedir. Sosyal politikalar bu bölümde Dünya'da yaşlılara yönelik sosyal politikaların genel durumu ve Türkiye'de yaşlılara yönelik uygulanan ve geliştirilen sosyal politikalar olarak ayrı başlık altında ele alınmaktadır.

Çalışmanın sonuç bölümünde yapılan literatür taramalarından hareketle Türkiye’de yaşlılara yönelik mevcut sosyal politikaların dünü, bugünü son olarak da yarını üzerine değerlendirmeler yapılarak önerilerde bulunmaktadır.

I.BÖLÜM

1.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yaşlı, Yaşlılık, Yaşlanma

Yaş kavramını takvimsel, biyolojik, işlevsel, idari, hukuksal, sosyal, kişisel, tarihsel, dinsel, etik, bilişsel gibi birçok başlık altında inceleyen (Tufan 2014: 13)'a göre *“yaş, en belirsiz kavramlardan biridir.”*

Yaşlı, belirli bir yaşı üstündeki bireyler için kullanılan bir nitelemedir. Yaşlılık ve yaşlanma sık sık birbirine karıştırılmakla birlikte, birbirinden farklı iki kavramdır. (İçli 2008: 30). Ancak yaşlı kavramı, dönemden döneme, toplumdaki topluma değişebilen bir niteleme olduğu için evrensel bir yaşlı tanımından bahsetmek zordur. Bu durum yaş kavramının sadece kronolojik bir kavram olmasından öte aynı zamanda kültürel bir olgu olduğunu göstermektedir (Görgün Baran 2005: 24). Günümüzde yaşlı kime denir diye bakıldığında, nicel olarak 65 yaş üstü insanlar için kullanılmaktadır fakat yaşlılığın başlangıcına dair herhangi bir yaş sınırı bulunmamaktadır.

Yaşlı kavramı kullanıldığında ifade etmek istediğimizi iyi bilmek gerekmektedir. Yaşlı kavramı birçok anlama gelebilmektedir. Başkasından daha yaşlı olan bireye, yetişkin olan bireye, kronolojik yaşına bakılmaksızın otorite yetkisine sahip olan bireye, bilgili olan bireye, bilgileri eskimiş olan bireye yaşlı denilebilmektedir (Tufan 2016: 108). Bunların yanı sıra yaşlı kavramı toplumdaki topluma farklılık gösteren; ihtiyar, güngörmüş, tecrübeli, olgun insan gibi anlamlarda da kullanılmaktadır. Tanım olarak yaşlılıkla eş anlamlı kullanılan “ihtiyarlık” kavramıyla aslında fizyolojik ve biyolojik değişimlerden ziyade ileri yaşlardaki kültürel ve toplumsal ilişkiler kastedilmektedir (Beğzer ve Yavuzer 2012: 1).

Yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci, biyolojik boyutuyla sık sık dile getirilse de, yaşlılığın salt biyolojik yönüyle ele alınması kapsayıcı bir açıklama yapabilmek, yaşlılığı anlayabilmek açısından yeterli olmamaktadır. Çünkü sosyolojik, psikolojik ve toplumsal boyutlarda meydana gelen farklılıklar da biyolojik etkenlerin yanında yaşlanmayı

etkileyen önemli faktörlerdendir (Tuna ve Tenlik 2017: 5). Buradan hareketle yaşlanmanın boyutları açıklanacak olunursa:

Biyolojik Yaşlanma: İnsan vücudunda yer alan organların gerilemesiyle beraber ortaya çıkan ve dışarıdan saçların ağarması, hareket ve motor becerilerin azalması, derinin buruşması, eklem romatizması olarak görünen tahribatlar biyolojik yaşlanma olarak adlandırılmaktadır (Kalınkara 2016: 8-9). Örneğin, sağlık konusunda sıkıntıları olan ve organlarında işlev kaybı yaşayan insanların kaç yaşında olursa olsun biyolojik yönden yaşlandığı söylenebilmektedir.

Psikolojik Yaşlanma: Akıl, bellek ve duygu gibi alanlarda ortaya çıkan fonksiyonel eksiklikler sonucu bireyin dış dünyaya uyum yeteneğinin ve davranış şekillerinin değişmesi psikolojik yaşlanma olarak tanımlanmaktadır. Kimi zaman yaşlı bireylerde görülen; geçmişe özlem, geleceğe duyulan güvensizlik veya geçmişte bir hedefe ulaşamamış olmanın getirdiği derin üzüntü psikolojik yaşlanmanın yansımaları olarak belirtilmektedir (Kalınkara 2016: 9). Psikolojik yaşlanma biyolojik yaşlanmaya oranla daha öznel olan ve kişinin kendini nasıl ve hangi yaşta hissettiğiyle alakalı olabilmektedir.

Toplumsal Yaşlanma: Sosyal bir varlık olan insanın, biyolojik yaşlanmasının günlük yaşantısını etkilemesine bağlı olarak toplumsal rollerini beklendiği gibi yerine getirememesi bireyin çevresi tarafından yaşlı olarak algılanmasına yol açmaktadır. Toplum değerlendirmeleri ve bireyin kendine yönelik algısından oluşan bu durum toplumsal yaşlanma olarak ifade edilmektedir (Arpacı 2005: 22).

Yaşlanmanın toplumsal, başka bir deyişle sosyolojik yönü, bireyin yaşa bağlı olarak toplumsal rollerinde meydana gelen değişiklik ve dahası bu rollerde meydana gelen azalmayla ortaya çıkmaktadır. Yaşadığı toplum içerisinde kişiye verilen roller, bireyin kendine bir kimlik edinmesini, yaşadığı topluma ait hissetmesini ve yaşamını anlamlı kılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla yaşlılıkla beraber gelen rol kayıpları (emeklilik, eş kaybına bağlı olarak medeni durumun değişmesi, ebeveynlik rolü gibi) yaşlı bireylerde ruhsal sıkıntılara ve depresif belirtilerin artmasına neden olabilmektedir (Kalınkara 2016: 106-107). Yaşlılık ve yaşlanma ölümle bağdaştırıldığı için yaşlılar da toplum dışına itilmektedir (Kalaycıoğlu vd. 2003: 60-61). Yaşlılara bu şekilde davranılması ve yaşlılığı ölümle bağdaştırarak yaşlılığa olumsuz anlamlar atfedilmesinin toplumsal yaşlanmanın en önemli tetikleyicilerinden biri olduğu söylenebilir.

Yaşlılığın tüm dünyada kabul görmüş ve değişmez bir tanımı olmamakla birlikte sosyolojik, fizyolojik, biyolojik, psikolojik boyutlarıyla farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Kaynaklarda yaşlılığa dair birçok tanıma rastlanmasının sebebi yaşlılığın tamamen özel bir deneyim olması ve farklı boyutlarının olmasıdır. Yaşlılık kavramı, daha çok toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal bir olgu olarak yaşlanma toplumdan topluma değişimin yanı sıra, aynı toplumun içinde bulunduğu zamana, mekana ve kültüre göre farklılık gösterebilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün kronolojik sınıflamasında yaşlılık "65 yaş ve üzeri" dönem olarak kabul edilmektedir. Buna göre DSÖ tarafından 2017 yılında yapılan yaşlılık sınıflamasına göre:

- 65-74 yaş arası genç yaşlı,
- 75-84 yaş arası yaşlı,
- 85 ve üzeri yaş en yaşlı yaşlı şeklindedir

(<http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/duyurular/halkayonelik/yaslihaftasi.pdf>, 13 Temmuz 2019'da erişildi).

Yaşlılık, bir yaş dönemi olarak ve insan hayatının çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi evrelerinden oluşan son evresi şeklinde tanımlanmaktadır. Yaş alma yani yaşlanma anne karnında başlayarak ömür boyu devam eden ve ancak ölümle sonuçlanan doğal bir süreçtir (Danış ve Efe 2016: 263). Yaşlılığın ve yaşlanmanın tanımlarına bakıldığında yaşlılık kavramının göreceli, yaşlanma sürecinin evrensel olduğu söylenebilir (Beyaztaş, Erkol ve Kurt 2010: 33). Çünkü tüm insanlar yaşlanmaktadır. Yaşlılığın, belli bir kesimin adı olarak benimsenmesi endüstrileşmeyle başlamaktadır (Tufan 2014: 45). Günümüzde yaşlılık bireylerin sosyal sistemin işleyişine ne kadar uyum sağladığıyla alakalı olup, bireyin yaşıyla doğrudan bağlantılı olmayan bir yaşam dönemi olarak tanımlanmaktadır (Tufan 2014: 64). Modern toplumlarda yaşlılığın emeklilik ile birlikte başladığı kabul edilmektedir.

Yaşlılık, demografi literatürü ve DSÖ gibi uluslararası kuruluşlar tarafından genellikle 65 yaş üstündeki nüfus olarak tanımlanmakla birlikte yaşlılık kavramı içerisinde birçok faktörü barındıran karmaşık bir süreçtir. Toplumdan topluma hatta aynı toplum içinde bile farklılık göstermekte ve genellikle fiziksel aktivitelerde azalma görülmesi açısından bir kırılma noktası olarak 65 yaş ve sonrası ölçü olarak alınmaktadır (Camkurt 2014: 76).

1.2. Tarihsel Süreçte Yaşlılık ve Yaşlanma

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze yaşlılığın tarihsel süreci incelenmek istendiğinde yaşlılığa dair sınırlı pek kaynak olmadığı ve mevcut kaynaklarda da yaşlılıktan çok az bahsedildiği görülmektedir. Kronolojik olarak bakıldığında yaşlıların aile ve toplumdaki yerini belirleyen etmenler açısından dört grupta toplanabilir (Akın 2002: 75):

1. Yeryüzünde görülen ilk insandan, Neolitik dönemin başlarına kadar yaşlıların toplumdaki yerini tamamen doğa koşullarının belirlediği görülmektedir.
2. Yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte Neolitik dönemde yaşlıların toplumdaki yerini doğa koşullarının ve sosyo- ekonomik durum belirlemesinin yanı sıra metafizik – büyü ve mitler- güçler ile din çok etkili olan iki alandır.
3. yaşlıların toplumdaki yerinin belirlenmesinde tek tanrılı ve çok tanrılı dinlerin etkili olduğu dönemde doğa koşulları ve sosyo- ekonomik durumun etkisi de devam etmektedir.
4. Yakın tarihe bakıldığında yaşlıların toplumdaki yerini belirlemede pozitif bilimler, hukuk ve teknoloji gibi alanların etkili olduğu görülmektedir.

On dokuzuncu yüzyılda endüstrileşmeyle beraber toplum yapısında, tıpta, teknolojiye, çalışma hayatında ve aile yapısında meydana gelen köklü değişimler, insan ömrünün uzamasını ve yaşam kalitesinin artmasını sağlamış ve bu durum daha önceleri kayıtsız kalınan yaşlılık olgusunun dünya gündeminin başköşesine oturmasına neden olduğu söylenebilir (Tufan 2016: 117-118). Endüstrileşme insan ömrünün uzamasına katkı sağlamasının yanı sıra insanların özgürlük, hak, hukuk gibi konularda bilinçlenmesini de sağlamıştır.

Tufan (2014: 45)' a göre “Yaşlılığın, toplumun belli bir grubun genel adı olarak kabul edilişi endüstrileşmeyle başlar. Buna paralel olarak değişen yaşam biçimleri, yaşamın nasıl gelişeceği konusunda tahminleri zorlaştırmış; yaşlılık bu yüzden artan bir güvensizlik serüveni haline gelmiştir.” Bununla beraber gerek yaşlıya ve yaşlılığa dair yapılan tanımlamalar gerekse bu olgulara yüklenen anlamlar, toplumsal koşulların değişimine bağlı olarak tarihsel süreç içerisinde zamana ve mekâna göre değişime uğramıştır (Tuna ve Tenlik 2017: 6).

Her ne kadar bu günkü anlamda yaşlılık ve yaşlılığın takvimsel yaşla belirlenmesi modern döneme özgü olmakla birlikte, modern dönem öncesine de değişimi

gerekmektedir. Bu nedenle tarihsel süreçte yaşlılık “modern dönem öncesi” ve “modern dönem” olmak üzere iki alt başlık altında ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Modern Dönem Öncesi Toplumlarda Yaşlılık

İlkel topluluklarda bireyler doğa koşullarına uyum sağlayıp, zorlu koşullarla mücadele edebildikleri ve bunların yanı sıra güçlü, çevik, hızlı oldukları oranda yaşamlarına devam edebilmektedirler. Fiziki olarak güçten düşen ve yaşlanan bireyler zorlu koşullarla mücadele edemeyecekleri için gruplar tarafından istenmemektedirler.

İlkel topluluklarda yaşam şartlarından dolayı yaşlılık hem erkenden gelen hem de uzun sürmeyen bir yaşam evresidir. Dolayısıyla tüm bunlar yaşlı nüfus yoğunluğunun olabildiğince az düzeyde olmasına neden olmaktadır (Özkul ve kalaycı 2015: 260-261). Bu durum yaşamın başladığı andan itibaren ve ilerleyen yaşlarda ilkel hayatın zorluklarına karşı korunamamanın bir sonucudur. Modern öncesi toplumların risk ortamı dünyanın meydana getirdiği tehlikelere bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern öncesi toplumlarda çocuk ölümleri ve doğum esnasında ölen kadınlar modern toplumlara nazaran çok daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukluktan sağ çıkanlar için ileriki dönem yaşam süresi beklentisi kimilerine göre çok düşük olup, insanlar bulaşıcı hastalıklar, kronik rahatsızlıklarla boğuşmuşlardır. Tüm bunlara bağlı olarak modern öncesi toplumlarda risk ortamı doğaya ve onun kapislerine bağlı bir yaşama ve hayatta kalma çabasına bağlanmaktadır (Giddens 2018: 106).

İlkel toplumlarda yaşlanma ve yaşlılık türlerinin tamamının bilinmediği, bilinenin yanı sıra başka yaşlılık ve yaşlanma türleri olabileceği öngörülmektedir çünkü ilkel toplumların tamamında yaşlılık araştırılmamıştır. Bugüne kadar en fazla incelenen ilkel topluluk, yaşlılarını öldürmeleriyle bilinen kutuplardaki ilkel toplumdur (Tufan 2016:104). İlkel toplumdaki faaliyetler fiziki kuvvet ve zinde olmayı gerektirdiğinden dolayı güçlü, hızlı ve dayanıklı olmayı gerektirmektedir. Fakat yaşlanan insanlarda bu özelliklerin görülmemesinden dolayı yaşlılar üretime katılamamaktadır tüketim açısından bakıldığında çocuk gibi tüketici olarak görülmektedir. Yaşlılar bazı kültürlerde sırf üretime katılamayıp tüketici oldukları için toplumu ayakta tutmak adına öldürülmektedir. Doğa ile iç içe yaşayan ilkel topluluklar doğanın yasalarına göre hareket etmektedirler. Üreme ve beslenme olanakları türlerinin devamını sağlamak için önemlidir (Tufan 2016: 109). Avcı toplayıcı topluluklarda göçebe yaşamın gerekliliği olan grup dinamiği ve çevik

olmak yaşlıların uyum sağlayamadıkları bir durum olduğu için yaşlılar (ortalama yaşam süresi 25-30 yıl) yük olarak görülmektedirler. Kutup bölgesinde yaşayan avcı toplayıcı topluluklar gibi kimi topluluklarda göç sürecinde yaşlıları ölüme terk ettikleri bilinmektedir (Yumurtacı 2013: 14).

İlkel toplulukların tamamında yaşlıları öldürmek diye bir durum söz konusu değildir. Yaşlıların öldürülmesi verilen değerle bağlantılı olmayıp, bazı toplumlarda yaşlı birey bunu şeref olarak kabul etmektedir. Bazı ilkel topluluklarda yaşlıya saygı ve bakım mevcutken, bazılarında yaşlıya bakılmamalı gibi bir kural bulunmamakla beraber; yaşlı insana saygı gösterilmelidir diye bir kural da bulunmamaktadır. Tamamen zamana ve ortama göre farklılaşan yaşlılık ilkel toplumlarda da farklı şekillerde yorumlanmaktadır (Tufan 2016: 113).

Eski çağ düşünürlerinin yaşlılığa yönelik düşünceleri birbirinden farklıdır. Örneğin Eflatun, yaşlılık döneminin nasıl geçeceğini belirleyecek olanın gençlik ve yetişkinlik olduğunu ileri sürerken, Homeros yaşlıların bilgeliğine vurgu yapmaktadır. Yaşlılığın bir hastalık olmadığını doğal bir süreç olduğunu ifade eden Galen 'in aksine Aristoteles ise, yaşlılığı kaçınılmaz bir hastalık, hastalığı da zamansız gelen yaşlılık olarak tanımlamıştır. Ayrıca yaşlı insanların kavgacı olduğundan da bahsetmektedir. Çiçero, yaşlılığı zihinsel değişimlerin yaşandığı bir evre olarak belirterek kendi dönemindeki bilim, sanat alanlarında ve devlet yönetiminde başarılı olan yaşlılardan övgüyle söz etmektedir (Lehr 1994, Aktaran: Koç 2002: 290).

Ortaçağdan önce insanların yaşam beklentisi 18 yıl kadarken eski Roma'da milattan önce 100 yılına yalnızca 22 yıla çıkabilmektedir. Ortaçağda ise ancak 33 olabilmektedir. 19. yüzyıla 37 yıl kadarken, 20. Yüzyılın başlarında 47 yıl olmuştur.

Günümüzde ise ortalama yaşam beklentisi 78 yıl olmuştur (Böger Ve Kanowski 1995, Aktaran: Tufan 2016: 18). Yaşanılan çağın koşullarının etkisiyle ortalama yaşam süresinde değişiklikler görülmektedir. Yerleşik yaşama geçildiğinde tarımla birlikte ortalama yaşam süresi beslenmenin kolaylaşmasına ve göçebeliliğin ortadan kalkmasına bağlı olarak uzamıştır. Milattan önce 4000' lere bakıldığında nüfusun düzenli bir biçimde artmaya başladığı görülmektedir. İyileşen koşullar yaşlı insanların sosyal hayat içindeki rollerini güçlendirmeye başlamıştır. Örneğin yaşlı insanların tarımla ilgili, araç yapımı ile ilgili bilgilerini genç kuşaklara öğretmeleri ve aynı zamanda yaşlıların kültür aktarıcı olarak görülmesi, genç kuşaklarla ilişkilerini yeniden şekillenmiştir (Kalınkara 2016: 12).

Gerek Antik Çağda gerekse Orta Çağda, ortalama yaşam süresinin modern dönemle karşılaştırıldığında çok düşük olması ve bu günden bakıldığında insanların yaşlanmadan genç yaşta ölmelerinin, yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik farkındalık yaratmadığı söylenebilir. Günümüz toplumlarında yaşam süresinin uzamasıyla birlikte, durum tam tersine dönmekte ve bireylerin yaşlılık dönemlerine müdahale edilerek, bilinçli bir şekilde yaşlanma evrelerini düzenleme ihtiyacı doğmuştur (Tufan 2016: 18).

1.2.2. Modern Dönemde Yaşlılık

Eski endüstri toplumunda hayatını sürdürmek için en önemli şey, bireyin maddi sıkıntılara göğüs germe ve toplumsal statüsünü kaybetmekten kaçınma yetenekleridir. Sınıf dayanışmasının ortak amacında olduğu gibi, kariyer planlaması ve eğitim şekli gibi kişisel amaçlarda, hareketlerin ve düşüncelerin merkezinde bu vardır. Risk toplumundaysa, buna ek olarak başka beceriler çok önemli bir konuma gelmeye başlamıştır. Önceden tehlikeleri sezme ve bu tehlikelerle mücadele etme yeteneği çok önem kazanmıştır (Beck 2019: 148).

Toplumbilimciler geleneksellikten modernliğe geçişi “farklılaşma” ya da “işlevsel uzmanlaşma” kavramlarıyla tartışmışlardır. Bu bakış açısına göre küçük çaplı sistemlerden tarım toplumlarına, tarım toplumlarından da modern toplumlara doğru gerçekleşen yer değiştirmeler devamlı artan bir farklılaşma süreci olarak nitelendirilmektedir (Giddens 2018: 28). Ekonomik teknolojiye değişimler, modern toplumda yaşlı bireylerin statüsü ile doğrudan bağlantılıdır. Kentli mesleklerin ortaya çıkması ve her geçen gün artış göstermesi ve bunların teknoloji ve bilgi temelli oluşu yaşlı bireylerden ziyade genç nüfusun iş bulma imkânlarını güçlendirirken, yaşlı bireylerin de iş bulamamaları sonucunda gençlere bağımlı hale gelmekte ve statü kaybına uğramalarına neden olmaktadır. Modern toplumlarda yaşlı bireylerin konumunu belirleyen bir başka temel değişken de kentleşmedir. Kırsaldan kentlere yapılan göç ile birlikte mevcut aile kavramı içerisinde değişiklikler meydana gelmiş, kendi dinamiklerini oluşturmaya başlamıştır. Oluşan bu yeni kentsel yapıda “aile” yapısı farklılık göstermiş, kendine has yeni evlilik şekilleri yaratmış ve yapı itibarıyla yerleşim yeri ayrımcılığının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Netice itibarıyla bu durumlar direkt olarak yaşlı bireylerin toplumsal statüsünde düşüşe yol açmıştır (Tuna ve Tenlik 2017: 11).

Sanayi toplumlarının temeli, toplumsal cinsiyet özelliklerine yüklenen görev ve anlamlardır. Cinsiyetler arası rol ayrımı olmadan çekirdek aile oluşumundan söz edilemezken, çekirdek aile olmadan da standart aile ve iş yaşamına sahip sanayi toplumu olmamaktadır. Geleneksel aile yapısı ve rolleri, tam sanayileşme ile karşılıklı zıt kutuplardır. Sanayileşmenin getirdiği üretim çekirdek aileye yüklenmiş rollere dayanmaktadır. Sanayileşmiş toplumlar bu nedenle kadın-erkek eşitsizliğine bağımlıdır. Bu bağımlılık erkeği ve kadını üreten bireyler haline getirmektedir. Böylece kadın ve erkekler, bir yandan kendi yaşamlarını ararken, geleneksel aile biçiminin kendilerine atfettiği rollerden kurtulmaktadır (Beck 2019: 157-158). Bu kurtuluş bireyi geçim derdine bağlı ilişkilerden ve geleneksel bağılıklardan koparsa da diğer yandan emek piyasasına girmesinden dolayı çıkan zorunluluklara tabi olmasına neden olmuştur. Geleneksel ilişkiler ve sosyal biçimlerin yerini ikincil makam ve kurumlar almaktadır. Bu kurumlar bireyi piyasalara, sosyal politikalara ve ekonomik tekrarlanmalara bağımlı kılmaktadır. Tüm bu olanlar insan hayatının dikey kesitinde yani çocukluktan başlayarak ergenlik, yetişkinlik, emekli olma ve yaşlılık dönemine kadar süregelmektedir (Beck 2019: 198-199).

Çekirdek ailenin üretime katılması ve geleneksel aile modelinden evrilmesi sonucu yaşlılar toplumsal yaşamda artık tüketen konumuna gelmiştir.

Sanayileşmeyle birlikte üretime katılmadıklarından dolayı üreten yerine tüketen kategorisine giren yaşlılar iş hayatında, toplumsal yaşamda tıpkı aile yaşamlarında olduğu gibi statülerini yitirmişlerdir (Tuna ve Tenlik 2017: 10).

Geleneksel yerleşim şekillerinin gitgide kentsel hale dönüşmesi yeni bireysellik biçimlerini de beraberinde getirmiştir. Farklı kültürdeki insanlar harmanlanarak sosyal etkileşimler çok daha bağımsız örgütlenmeler oluşturmuştur. Bu nedenle aile dışındaki eski tip cemaatler yok olmaya başlamıştır. Birçok durumda aile fertleri kendi sosyal ortamlarını seçerek, kendi sosyal ağlarında yaşamaktadır. Bu şekilde oluşan sosyal ağlar ve ilişkilerin seçimi kişisel olmak zorundadır. Bu nedenle kişiler tarafından korunmaları ve devamlı yenilenmeleri gerekmektedir. Bu durum, yaşlı bireylerde sıkça görülen yalnızlık ve toplumsal dışlanmayı ilişkilerin esas biçimi haline getirmektedir (Beck 2019: 148).

Hem Türkiye’de hem de dünyada insan ömrünün geçmiş yıllara oranla tıp alanındaki gelişmelerle doğru orantılı olarak uzamış olması, yaşlılık konusuna bağlı konuların daha sık gündeme gelmesine neden olmaktadır. Bunlar özellikle ekonomik ve

psiko-sosyal alanlarda sıkça karşımıza çıkmakta olup bunlara ek sosyal politikadaki eksiklerle birlikte yalnızlık, ilgisizlik, ekonomik yetersizliklere bağlı muhtaçlık, barınma sorunu, her geçen gün büyümekte olan şehirlerde yaşamanın vermiş olduğu zorluklar şeklinde sıralanabilir. Yaşlı bireylerin refah seviyelerinin artırılması, hayat kalitelerinin geliştirilmesi, yaşadıkları sosyal çevre ile uyum sağlayabilmeleri ve bu anlamda hayat standartları geliştirme ve koruma amaçlı uygulanacak yöntemlerin sağlanması önem arz etmektedir (Danış 2009: 67). Ortalama yaşam süresinin uzamasıyla daha uzun yaşayan bireyler yaşlılık dönemini nasıl yaşayacaklarını düşünmeye başlamışlardır. Uzun yaşamak yaşlanan bireye göre ancak yaşlılığını güvence altına almasıyla olumlu seyretmektedir.

Yaşlı nüfusunun, dünya nüfusunun içerisinde oransal artışı ile birlikte mevcut demografik yapı değişmekte ve yaşlı bireylerin karşı karşıya kaldığı sorunlar daha görünür nitelikte olmaktadır. Türkiye’den farklı olarak gelişmiş ülke statüsünde sayılabilecek diğer ülkeler yaşlı bireylerin yaşadığı bu süreci daha önceden öngörmüş ve almış oldukları tedbirler vasıtasıyla sosyal hizmet ve sosyal güvenlik alanlarında yaşlı bireylerin refah düzeylerini belli bir standarda kavuşturmuş ve muhafaza edebilmektedirler. Ancak Türkiye gibi henüz gelişmekte olan ülkeler statüsüne sahip ülkelerde bu bireylere yönelik uygulanması gerekmekte olan politikalar ve bunlara yönelik planlar verimli bir şekilde hayata geçirilememektedir (Danış 2009: 68).

İnsanlık tarihinde, avcı ve toplayıcı toplum hayatının ardından yerleşik hayata geçilmesiyle beraber toplumlardaki yaşlı nüfusu artmış, 1300’lü yıllardan bu yana da düzenli bir artış eğrisi göstermeye devam etmiştir. Sanayi Devrimi’ne kadar yaşlılık, aile ve akrabaların üstlenmeleri gereken bir sorumluluk olarak görülürken, Sanayi

Devrimi sonrası bu anlayış yerini “toplumsal bakım sistemi” anlayışına bırakmıştır. İlk kez 1800’lere denk gelen yıllarda yaşlılar için kurulan bakım evleri ortaya çıkmıştır. Ardından 1903’te yaşlı bireylerin davranışlarını inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanan “Gerontoloji” kelimesi Rus bilim insanı “Elie Metchnikoff” tarafından bilim dünyasına kazandırılmıştır. Bunu takip eden süreçte İngiltere’de 1946 yılında, yaşlı bireylerin genel durumlarını ve sağlık durumlarını inceleyen “nuffield foundation” (Nuffield Vakfı) kurulmuştur. 1958 yılında Fransız Gerontoloji Birliği’nin de kurulmasıyla yaşlılığa dair yapılan çalışmaların önceki dönemlere göre hızla gelişmeye başladığı söylenebilir (Kalınkara 2016: 13-14).

1.2.2.1 Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık

Dünya nüfusu 19. yüzyıl öncesi dönemlerde sağlık alanındaki yetersizlikler, bebek ölümleri, salgın hastalıklar, savaşlar nedeniyle nüfus artışı yavaşlamıştır. Fakat Sanayi Devrimi sonrası sağlık alanındaki gelişmeler sonucu dünya nüfusu 1850’li yıllardan (1.262 milyon) 1950 yılına kadarlık 100 yılda iki katına (2.521 milyon) çıkmıştır. 1960’dan sonra dünya nüfusunun iki katına çıkması 100 yıl yerine 40 yılda gerçekleşmiştir (Kalınkara 2016: 71).

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre yaşlı nüfusun artış hızı, farklılık göstermektedir. Örneğin Afrika’da salgın hastalıklar, beslenme yetersizliği, silahlı çatışmalar, vs. gibi etmenler demografik değişim üzerinde yaşlı nüfusun artış hızını yavaşlatması ve ortalama yaşamı düşürmesi yönünde etkili bir rol oynarken, dünya genelinde erken yaşlarda ölüm oranlarında düşüş gözlenmektedir. Bu durum yaşam süresinin uzamasına ve yaşlı nüfusun artmasına neden olmaktadır.

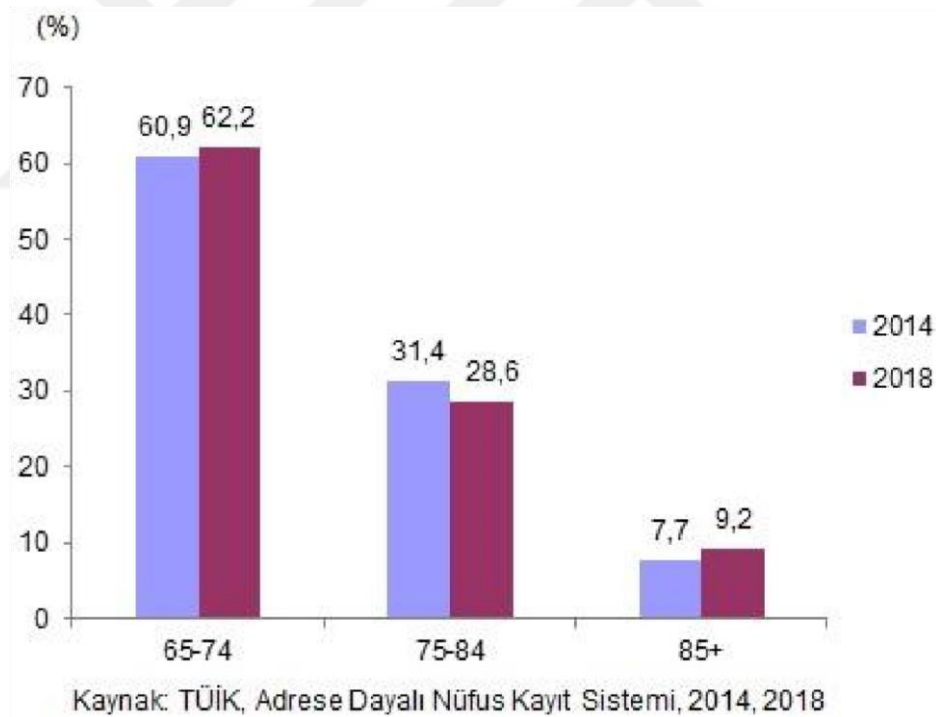
Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre yaşlı nüfusun artış hızı, her ülkede farklıdır. En uzun yaşam beklentisi sırasıyla Japonya, Hong Kong, İsveç ve İtalya; ortalama yaşam beklentisi ise 82,0, 81,7, 80,6, 79,9 yıl olarak bilinmektedir (Kalınkara 2016: 75).

Yaşlı nüfusun artış hızı ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Afrika’da salgın hastalıklar, beslenme yetersizliği, silahlı çatışmalar, vs. gibi etmenler demografik değişim üzerinde etkili bir rol oynarken dünya genelinde erken yaşlarda ölüm oranlarında düşüş gözlenmektedir. Bu da yaşam süresinin uzamasına ve yaşlı nüfusun artmasına neden olmaktadır. (Kalınkara 2016: 75). 2018 yılında dünya nüfusunun %9,1’ini yaşlı nüfus oluşturmaktadır. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %33,2 ile Monako, %28,4 ile Japonya ve %22,4 ile Almanya olmuştur. Bu sıralamaya göre 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30699>, 25 Ağustos 2019’da erişildi).

Tüm dünya olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının yıllar itibariyle hızla artması, başka bir deyişle nüfusun hızla yaşlanması önemli bir toplumsal sorundur. Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye’nin halen genç nüfuslu olduğu söylenmekle birlikte, kendi içinde yıllar itibariyle karşılaştırıldığında hızlı bir yaşlanma sürecine girdiği söylenebilir (Beğer ve Yavuzer 2012: 2). Varışlı’ya (2017: 29) göre de Türkiye’nin nüfusu hala görece genç olmasına rağmen her geçen gün yaşlanmaktadır Demografik değişimin tüm dünyaya paralel olarak Türkiye’de de eğilimin

yaşlı nüfusun artması yönünde devam etmesinden hareketle 21. yüzyılın yaşlı yüzyılı olacağı varsayılmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 verileri incelendiğinde Türkiye'nin yaşlı nüfusunun son 5 yılda %16 arttığı görülmektedir (TÜİK 2018). Buna göre, 2014 yılında yaşlı nüfusun 6 milyon 192 bin 962 kişi olan yaşlı nüfus son beş yılda %16 artarak 2018 yılının yaşlı nüfusu 7 milyon 186 bin 204 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2014 yılında %8 iken, 2018 yılında %8,8'e yükselmiştir. Aşağıda Grafik 2.1'de Türkiye'de yaşlı nüfus, yaş gruplarına ve yıllara (2014, 2015) göre karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Buna göre, , 2014 yılında yaşlı nüfusun % 60,9'u 65-74 yaş grubunda, % 31,4'ü 75-84 yaş grubunda ve % 7,7'si 85 ve daha yukarı yaş grubunda iken, 2018 yılında % 62,2'si 65-74 yaş grubunda, % 28,6'sı 75-84 yaş grubunda ve % 9,2'si 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görülmektedir (TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30699>, 13 Temmuz 2019'da erişildi).

Grafik 1.1: Yaş grubuna göre yaşlı nüfus oranı (TÜİK, 2018)

TÜİK tarafından yapılan nüfus projeksiyonuna göre Türkiye'de yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6, 2080 yılında %25,6 olacağı tahmin edilmektedir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30699>, 13 Temmuz 2019'da erişildi).

Yaşlı nüfusun hızla artmasının sonuçlarının olumlu ya da olumsuz olma süreci ülkelerin dinamiklerine bağlıdır. Genel olarak dünya nüfusuna bakıldığında doğurganlığın azaldığı ve 65 yaş üstü olarak kabul edilen yaşlı nüfusun arttığı görülmektedir. Modern dünyada, yaşlıların bir çok sistem içinde yük oluşturduğu bilinmektedir. Türkiye gibi sosyal hizmetler bakımından hazır olmayan ülkelere bakıldığında yaşlı nüfusun hızla artması tehlike arz etmektedir. Türkiye gelişmiş ülkelere oranla daha hızlı yaşlanmaktadır. Sorun olarak görülenlerden birisi yaşlı bir toplum olmaktan ziyade zenginleşmeden yaşlanmak olduğu görülmektedir. Çünkü refah bir seviyeye ulaşmadan yaşlanmak sağlık, yaşlı bakım, istihdam gibi alanlarda sorunlara yol açacaktır. Genç nüfuslu olarak bilinen ve doğum oranlarının düştüğü, kadının iş hayatına girdiği ve yaşlı nüfusun arttığı Türkiye’de demografik yapıda meydana gelen bu değişime karşı Türkiye’nin sosyal politikalar alanında çalışmalar yaparak bu demografik değişime hazırlıklı olması gerekmektedir.

Devletler tarafından yayımlanan, evlenme- boşanma, nüfus gibi toplumsal yapı ile ilgili resmi istatistikler sosyal hayatı kesin bir biçimde inceler gibi görünmektedir. Ancak resmi istatistikler sadece toplumsal etkinliklerin incelenmesi ve analiz edilmesi gibi işleri yapmamaktadır. Bunun yanı sıra analiz edilen toplumun içine işlevsel bir biçimde yeniden girmektedir. Resmi istatistiklerin analizi ve karşılaştırılması en başından beri birçok toplumsal yapının ve devlet gücünün de tamamlayıcısı olmuştur (Giddens 2018: 46-47). İstatistiksel veriler Türkiye’de yaşlıların her geçen gün arttığını göstermekte ve yaşlılara yönelik gelecekte geliştirilecek sosyal politikalara ışık tutmaktadır. Yaşlılara yönelik sosyal politikaların belirlenmesinde ayrıca yaşlıların karşılaştıkları sorunların bilinmesi de gerekmektedir.

1.3. Türkiye’de Yaşlıların Karşılaştığı Sorunlar

Yaşlıların yaşlanma sürecinde karşısına çıkan sorunların azalması ya da artmasının nedeni, ülkelerin yaşlılar üzerinde uyguladıkları sosyal politikalarıdır. Bu; ise o ülkenin sosyal devlet anlayışını göstermektedir (Uyanık ve Yüksel 2018:124).

Yaşlıların yaşadığı sorunlar, gelişmiş ülkelerde kişisel değil, toplumu ilgilendiren sorunlar olarak algılanmaktadır. Bu yüzden toplumsal olarak algılanan sorunların çözümü de sosyal politika geliştirmekle mümkün olmaktadır. Yaşlılara uygulanan sosyal politikaların ana kaynağında demografik faktörler, ekonomik durumlar, aile olgusundaki değişim, insana özgü duygular ve ‘sosyal devlet’ öğeleri bulunmaktadır (Taşçı 2010:177).

Yaşlı nüfusun artmasına ve geleneksel aile yapısından modern çekirdek aile yapısına geçişe bağlı olarak, günümüzde yaşlıların sorunları da giderek artmaktadır. Yaşlanma dönemine ilişkin sorunlar, Kurt'tan (2008: 25-26) hareketle kısaca şu şekilde sıralanabilir

- a) Sağlık sorunları: yaşlılık sorunları denilince akla ilk gelen sorunlardan biri sağlık sorunudur. Bireylerin yaşı ilerledikçe sağlık sorunları artmakla beraber bakım ve uzun süre izlenme gereksinimi doğmaktadır. Yaşlılıkta en sık gözlenen sağlık sorunları, şeker hastalığı, hipertansiyon, görme ve işitme bozuklukları, kemik erimesi, demans (bunama) , Alzheimer, Parkinson gibi hastalıklardır. Beğer ve Yavuzer' e (2012: 3) göre Yaşlının üyesi olduğu toplumun kültürü de göz ardı edilmeyerek yaşlı sağlığının, başarılı yaşlanma yaklaşımı açısından ele alınması sağlık sorunlarını çözüme kavuşturmada etkilidir. Yaşlı sağlığının en temel ögesi yaşlıların yaşam haklarının iyi yönde geliştirilerek korunmasıdır.
- b) Bakım sorunu: sosyal güvenlik sistemi içerisinde kriz olarak tanımlanan yaşlı bakımı alanında yaşlıların sorun yaşadıkları görülmektedir. Yaşlı bakımı denilince akla kadınlar gelmektedir. Kadının iş hayatına girmesi kurumsal bakımı önemli hale getirmektedir. Bakıma muhtaç olan yaşlısına bakamayanlar öncelikle huzurevlerine başvurmaktadır.
- c) Ekonomik sorunlar: belli bir yaştan sonra yaşlıların çalışma hayatından kopması sonucunda gereksinimlerini giderecek maddi güce sahip olmama kaynaklı sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Danış 2016: 274). Maddi gelir güvencesine sahip olmayan özellikle çalışma hayatına hiç dahil olmamış yaşlı kadınlar ekonomik açıdan sorunlar yaşamaktadır.
- d) Barınma, Konut sorunu: yaşlı bireyler zamanının çoğunluğunu evde geçirdikleri için ev onlar için önemli olmaktadır. Genellikle hayatlarının tamamını geçirdikleri yerlerde yaşamayı tercih etmektedirler. Özellikle kendi evlerinde kalmak isteyen, bağımsız yaşamak isteyen yaşlılar için evin rutin işlerinin yanında yaşanan teknik aksaklıklar yaşlıların yaşamını zorlaştırmaktadır.
- e) Beslenme sorunu: yetersiz beslenme beraberinde birçok sorunu ortaya çıkaran sorunlardan biridir. Yaşlılık döneminde yalnızlık, depresyon, yoksulluk, hastalık ve

ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeydeki fiziksel kayıplar dengeli ve yeterli beslenmeye engel olmaktadır.

- f) Yaşlılıkta (yoksul) kadın sorunu: toplumsal cinsiyet temelinde yaşanan eşitsizlikler kendini yaşlılık alanında da göstermektedir. Yaşamları boyunca dezavantajlı olan kadınlar erkeklere oranla daha uzun yaşamaktadır. Sosyal güvenliği olmayan, eğitim düzeyi düşük, dul ve yoksul kadınlar ilerleyen yaşlarda maddi açıdan sorunlar yaşamaktadır.
- g) Yaşlı ihmal ve istismarı sorunu: yaşlıların ihtiyaçlarını kasten ya da farkında olmadan karşılamama durumu olan ihmal; yaşlılara fiziksel, psikolojik açıdan bilerek zarar verilmesi aile içinde ya da yaşlının bakım aldığı kurumlarda görülmektedir.
- i) Boş zamanların değerlendirilememesi sorunu: yaşlılık döneminde özellikle emeklilikle birlikte beliren boş zamanların değerlendirilememesi yaşlı bireyi özellikle psikolojik anlamda yıpratmaktadır. Gerek yaşlının kendini algılayışı gerekse toplumun yaşlıyı algılayışı sonucunda boş zaman aktivitesi yaşlılar için önemli görülmemektedir.
- j) Yaşlılıkta sosyal uyum sorunu: gerek toplumun gerekse yaşlıların yaşlılık algısından dolayı, yaşlıların kendilerini toplumdan izole etmelerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Danış' a (2016:273) göre aile, yakın çevre, arkadaş ve komşularla ilgili sorunlar sorunları kapsamaktadır.

Yukarıdaki sorunlara ek olarak, yaşlıların beklentilerinin ve ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu yaşadığı tüm sorunlar psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Yaşlıların yaşadığı hiçbir sorun birbirinden bağımsız olarak düşünülemezle birlikte başka bir sorunun tetikleyicisi olabilmektedir. Toplumların yaşlılığa yüklediği anlam birey olmanın getireceği bazı sorunların göz ardı edilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin yaşlılıkta cinsellik sorunu bunlardan biridir. Ayrıca tüm sorunlar gerekli sosyal politikaların geliştirilmesiyle ve uygulanmasıyla en az düzeye inecek şekilde kontrol altına alınabilecek duruma getirilebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bunun örneklerine rastlamak mümkündür.

Hayattan memnun kalma ya da kişiye özgü yaşam standardı, tüm insanlarda olduğu gibi yaşlılarda da, fiziki ve mental sağlığa, sosyalleşme olanağına, çevresel

faktörlere, demografik ve ekonomik parametrelerin değişimine bağlı olduğu söylenebilir (Arun 2009: 324).

Yaşlılık döneminde gözlemlenen mevcut hal ve kapasitedeki çeşitliliğin büyük bir bölümünün, yaşayış şekilleri arasındaki avantaj ve dezavantajın gittikçe artarak birbirine eklenen etkisinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. İçinde yaşanan çevresel ve sosyal ortamlar “ tüm bu yaşam serüvenine bakıldığında maddi gücü ve sosyal kaynakları kısıtlı olan yaşlı insanların en büyük ihtiyaçlarının genellikle sağlıkla ilgili ihtiyaçlar olduğu görülmektedir. Sosyal Politika, bu bağlamda sağlık eşitsizliklerin altında yatan sebepleri güçsüzleştirmeyi sağlamalıdır”

(<https://www.who.int/ageing/features/misconceptions/en/> ,13 Temmuz 2019’da erişildi).

II. BÖLÜM

2.YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

2.1. Sosyal Politika Tanımı

Sosyal politika, Güven'e (2001: 11) göre toplumsal tabakalaşma içerisinde yer alan avantajlı ve dezavantajlı gruplar arasındaki sınıfsal çelişkileri azaltarak, sosyal düzeni ayakta tutmayı ve sürdürmeyi hedef alan bir politika/bir bilim olarak ortaya çıkmıştır.

Ayrıca sosyal politika devletin topluma göstermiş olduğu davranış biçimi olarak adlandırılabilir. Kurum ve kuruluşların toplumsal sorunlara ve o toplumda yaşayan insanlara verdiği reaksiyon, çözüm önerileri ve uğraşları o topluma uygulanan sosyal politikaları gösterir. Bu politikalar toplumdan topluma değiştiği gibi aynı toplum içinde de farklılık gösterebilir.

Tarihsel süreçte sosyal politika kavramı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da sanayi devrimine bağlı olarak meydana gelen işçi sorunlarına bir çözüm bulma, sınıflar arasında denge sağlama amacıyla geliştirilmiştir. Bu doğrultuda sosyal politika (siyaset), bir bilim dalı olarak, ekonomik faaliyetlerin toplumun bazı sosyal kesimlerinde ortaya çıkardığı maddi eşitsizlikleri ve toplumsal adaletsizliği ortadan kaldırarak bireylerin sosyal refahını sağlamayı ve yaygınlaştırmayı amaç edinen bir disiplindir (Ören 2013: 24-25).

Ören'e (2013: 28) göre, sosyal politika kavramı temelde toplumdaki iktisadi faaliyetlerin yarattığı eşitsizliklerin sebep olacağı gerginliğin önüne geçme amacını taşıyor olsa da zamanla toplumsal değişim ve gelişme beraberinde farklı ve yeni sosyal sorunları getirmiş, bununla birlikte sosyal politika kavramının içeriği ve amacı da değişmiştir. Bu bağlamda da sosyal politika kavramını, dar ve geniş anlamda sosyal politikalar olmak üzere iki kategoride ele alınıp incelenmesi gerekmektedir.

2.1.1. Dar Anlamda ve Geniş Anlamda Sosyal Politika

Dar anlamda sosyal politika, Sanayi Devrimiyle birlikte Avrupa'da ortaya çıkan işçi sorunlarına çözüm bulmak amacıyla geliştirilen daha çok iktisadi düzeni esas alan politika anlayışını ifade etmektedir. Hızlı sanayileşmenin getirdiği ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında dezavantajlı grup olan işçi sınıfını burjuvazi sınıfına karşı koruyarak onların çalışma koşullarını iyileştirmek dar anlamda sosyal politikanın temel hedefi olarak görülmektedir (Güven 2001: 13). Sosyal politika denilince günümüzde sosyal politikanın ortaya ilk çıkışındaki amacından ziyade geniş anlamda sosyal politikanın ne olduğuna bakmak gerekmektedir.

Geniş anlamda sosyal politika ise, iktisadi faaliyetlerin doğurduğu sonuçların toplumsal yaşantı üzerinde geniş çerçevede sağlık, yoksulluk, çevre, konut, eğitim ve işçi sorunları gibi tüm etkileriyle ilgilenen bir disiplin olarak ifade edilmektedir (Güven 2001: 14). Dolayısıyla sosyal politika günümüzde artık sadece bir grubun korunması anlamına gelmekten ziyade, toplumdaki tüm sosyal grupların devletle ve birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleyen, sosyal dengeyi sağlayarak bireylerden ya da gruplardan ziyade toplumun refahını amaç edinen bir disiplin olarak görülmektedir (Güven 2001: 16).

Dolayısıyla, günümüzde sosyal bilimler alanında birçok disiplin tarafından tartışılan sosyal politika tarihsel süreç içerisinde, kapsadığı alan bakımından geniş sınırlara ulaşmıştır. Ortaya çıktığı ilk zamanlarda işçi-işveren arasındaki çatışmaları bertaraf etme çabası olarak anlamlandırılırsa da artık yaşadığımız çağda daha kapsayıcı bir rol üstlenerek tüm dezavantajlı grupların problemlerini bulma ve bunlara çözüm getirme çabasında olan bir alan haline geldiği söylenebilir (Ergun ve Tümtaş 2017: 602).

Ören'e (2013: 25) göre sosyal politika, bir devletin günümüzde sosyal devlet olabilmesi için mutlaka temin etmesi gereken bir vasıta durumundadır. Devletlerin, toplumsal sıkıntıları, gerektiği gibi işlemeyen sosyal sistemleri ve koruma altına alınması gereken dezavantajlı grupların problemlerini iyi bir şekilde çözüme kavuşturabilmesi için birtakım sosyal politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Zira toplumsal refahın ve uzlaşmanın sağlanabilmesi; toplumun farklı sosyal kesimlerinde görülen çeşitli sosyal sorunların minimum düzeyde tutulabilmesi ile mümkün olur. Söz konusu sosyal sorunların makul düzeyde tutulabilmesi ise mutlak surette devlet eliyle uygulanacak sosyal politikalara bağlıdır.

Sosyal politikaların tamamının gerek genel çerçeveli gerekse dar kapsamlı olarak geliştirilmesinde sosyal politika geliştirecek kurum ya da kuruluşların belirli bir amacının olması gerekir. Amaçsız bir sosyal politika olmayacağı gibi, sosyal politikanın amacı ülke çapında yapılacak bir uygulama, herhangi bir bölgedeki düzenleme, belirli bir coğrafyada, bazı şehirlerde ya da ilçelerde daha küçük gruplarla sınırlandırılmış çalışmalarla toplumsal bir sorunun çözülmesine yönelik uygulamalar geliştirmektir. Bu bağlamda bakıldığında ülke çapında yaşlılara yönelik uygulamaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi genel çerçeveli sosyal politika üretmekle mümkündür. Yaşlılara yönelik sosyal politikaların amaçlarını ele almadan önce yaşlılara yönelik uygulanacak sosyal politikalara neden ihtiyaç duyulduğuna bakılacaktır.

2.2. Yaşlılara Uygulanacak Sosyal Politikalara Duyulan İhtiyacın Nedenleri

Yaşlılık ve yaşlanmayı konu alan diğer disiplinlerden farklı olarak sosyal politika, yaşlanma olgusunu anlamaya ya da yaşlanma sürecini geciktirmeye çalışmak yerine; yaşlılığın yaşlanan kişi üzerinde yarattığı negatif etkileri ortadan kaldırmaya hedeflemektedir (Altan 2007: 265). Yaşlılığın kaçınılmaz bir yaşam evresi olduğu düşünüldüğünde sosyal politikaların yaşlılık evresini tüm bireyler için daha yaşanılabilir bir duruma getirmesi yerinde olacaktır.

Dünyada ve Türkiye’de sanayi devrimi sonrası yaşanan tıbbi teknolojik gelişmeler ortalama yaşam süresinin uzamasına, dolayısıyla yaşlı nüfusunun giderek artmasına neden olmuştur. Söz konusu nüfus artışı, yaşlıların sosyal hayata katılımlarını arttıracak, yaşam şartlarını iyileştirecek ve aktif bir yaşam sürmelerini sağlayacak sosyal politikaların devlet eliyle gerçekleştirilmesini önemli ve gerekli kılmaktadır.

Tarımsal sanayi üretimine geçişle birlikte, aile giderek bir üretim birimi olmaktan çıkıp, tüketim birimi haline gelirken, ev ve iş yeri de birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Geleneksel aile yapısının çözülmesi ile yaşlıların kırdaki ve kentte desteksiz kalmaları, modernleşmeyle beraber kültürel değişimin hızlanması, kolektif yaşamın yerini bireysel yaşama bırakması, gelişen teknolojinin ihtiyaç duyduğu işgücü türünün ve işin yapısının değişmesiyle birlikte, geliştirilen sosyal güvenlik sistemleri yaşlı nüfusun tamamını kapsamada yetersiz kalmıştır (Altan 2007: 265-269). Sosyal devlet ilkesinin giderek yaygınlaştığı günümüz dünyasında yaşlıların bağımsız, refah ve üretken bir hayat sürmelerini sağlayacak sosyal politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yaşlıların bakılıp, korunmalarının önemi ve gereği ortaya konulmakla birlikte, Sosyal politikaların uluslararası kaynaklarına bakıldığında yaşlılara yönelik uygulamalar evrensel düzeyde bir uygulama alanına sahip değildir. Bu uygulamalar daha çok ulusal sosyal politikalara bırakılmıştır. Bu durumun nedeni olarak toplumların kültürel ve sosyo-ekonomik yapısındaki farklılıklar gösterilmektedir. Yaşlılara yönelik sosyal politikaların sosyal güvenlik uygulamaları ve sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde ele alınmasında yaşlılığın bir risk olarak kabul edilmesi yaşlılara yönelik sosyal politikaların daha çok sosyal güvenlik hakkı ve uygulamaları çerçevesinde yaklaşılmasına yol açmıştır (Altan 2007: 275). Toplum gereksinimlerinde ve toplumun yapısında oluşan değişiklikler, sosyal politika uygulamalarını devamlı olarak kendini yenileyen ve bu değişime uyması gereken politikalar şekline getirmiştir (Koray 2007: 19-20).

Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Toplumsal Kalkınma Zirve Toplantısı Eylem Programı (1995); yaşlıların günümüzde yoksulluk, toplumsal dışlanma, toplumsal eşitsizlikler ve ötekileştirilme gibi negatif durumlara karşı korumasız bırakıldıklarını vurgulayarak, onların daha iyi, daha refah ve aktif hayat olanaklarına erişebilmeleri için birtakım güçlendirici ve iyileştirici sosyal politikaların geliştirilip uygulanmasını gerekli olduğunu da altını önemle çizmektedir (BM 2007, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_29.pdf, 14 Temmuz 2019'da erişildi).

Türkiye'de ise, 1982 Anayasası'nda yer alan 61. maddede “*Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.*” şeklindeki ifade, yaşlı bireylere yönelik uygulanacak olan sosyal politikalara dayanak oluşturmaktadır. (https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf, 14 Temmuz 2019'da erişildi).

Yaşlılara yönelik hizmetlerin kapsamı Birleşmiş Milletler tarafından da bildirilmiştir. BM yaşlı ilkelerinde, yaşlının aile ve toplum tarafından gözetilmesi, desteklenmesi, ihtiyaç duyan yaşlıya gerekli bakım hizmetinin yerine getirilmesi ile yaşlılık ile ilgili hizmetlerin büyük bölümünün devlet kanalıyla üstlenilmesi gerektiği belirtilmiştir (Bahar, Bahar ve Savaş 2009: 89). Sadece devlet tarafından yürütülecek hizmetler yetersiz kalma ve toplumun her kesimine ulaşamamasına sebep olabilmektedir. Altan'a (2007: 267) göre günümüz dünyasında yaşlıların karşı karşıya oldukları problemler göz önünde bulundurulduğunda, devletler başta olmak üzere; sendikaların, gönüllü kuruluşların ve yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik sosyal politikaların oluşturulması ve de uygulanması konusunda daha etkin olmaları sağlanmalıdır.

Yaşlı bireylerin bakıma muhtaç olmaları başta olmak üzere, yalnızlık, sosyal ve ekonomik kaynaklara ulaşmakta yaşanan zorluklar, ötekileştirme/marjinalleştirilme ve ayrımcılık, teknolojide yaşanan hızlı değişimlere bağlı olarak yaşanan gelişmelere uyum sağlamada yaşanan zorluklar, ekonomik gelir konusunda yaşanan sıkıntılar, barınma, beslenme ve sağlık sorunları, sosyal hayatta yaşanan uyum sorunları ve yaşlı bireylere yönelik işlenen suçlar vb. yaşanan sorunlar nedeniyle, yaşlı bireylere onlara yönelik politikalar geliştirilmesini gerekli ve zorunlu kılan problemlerdendir (Danış 2009: 70).

Altan'dan (2007: 269) hareketle yaşlıların sosyal politikalara konu olmalarının temelinde bulunan nedenler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

Demografik değişim: savaşlardaki insan kayıpları ve sanayileşmenin de etkisiyle doğum ve ölüm oranlarındaki düşüş yaşlı nüfusun artmasına sebep olmuştur.

Teknolojideki gelişmeler: teknoloji ve tıptaki gelişmelerin etkisiyle yaşam koşullarının iyileşmesi ortalama yaşam süresini uzatmıştır.

Ailenin yapısal değişimi: Sanayileşmenin ve kentleşmenin etkisiyle geleneksel aileden çekirdek aileye geçiş yaşlıların ailedeki statüsünün düşmesine sebep olmuştur.

Ekonomik nedenler: yaşlı nüfusun artarak ekonomik açıdan çalışan nüfusa bağımlı hale gelmesi, yaşlı bireylerin gelirlerinin azlığı ve giderlerinin çokluğu söz konusu olmaya başlamıştır. Üretime katılmayan yaşlılar tüketici olarak ekonomik anlamda yük olarak görülmektedir.

Siyasi ve hukuki nedenler: sosyal devlet ilkesi olmanın gerekliliklerini yerine getirerek ülkelerin yaşlıların her türlü ihtiyaçlarını karşılayarak, haklarını güvence altına alması gerekmektedir.

İnsani nedenler: yaşlıların yaşlılık döneminde yaşadığı her türlü sorun (ruhsal, bedensel, maddi, manevi) için politikalar üretilmesinde insani olarak katkıda bulunmak ve devletin yanı sıra bireylerin de üzerlerine düşen görevi yerine getirmesi önemlidir. Tüm bu nedenlere bağlı olarak yaşlılara yönelik sosyal politikalara ihtiyaç artmaktadır.

2.3. Yaşlılara Yönelik Uygulanacak Sosyal Politikanın Amaçları ve Araçları

Yaşlılara yönelik uygulanacak sosyal politikaların temel amaçları arasında yaşlıların karşılaşılabilecekleri veya karşılaştıkları her türlü ayrımcılık, adaletsizlik ve riske karşı yaşlı bireyleri korumak ve onları sosyal ve ekonomik yönden desteklemek yer almaktadır (Altan 2007: 277). Yaşlıların nasıl ve hangi yollarla korunacağı, sorunlarının ne şekilde giderileceği sosyal politikaların hedeflerini belirlemeye yardımcı olan araçlardır.

Altan (2007: 278- 280) tarafından yaşlılara yönelik uygulanacak sosyal politika araçları, yaşlı bireylerin çalışma yaşamında yer alabilmelerine yardımcı olmak, çalışma hayatında karşılaşılabilecekleri ayrımcılığa karşı onları korumak, sağlık hizmetlerinden ve yardımlarından yararlanmalarını sağlamak, sorunlarını çözüme kavuşturacak merkezlerden yararlanmalarına yönelik fırsatlar oluşturmak, sosyal hayata katılımlarını sağlayacak çeşitli sosyal hizmetler sunmak, bakıma muhtaç yaşlılar için gerekli bakım hizmetlerini sunmak, evde bakım hizmetlerinden, kurumsal bakımdan yararlanmalarını sağlamak ve maddi gelir teminatı sağlamak olarak sıralanmaktadır. Bunun yanı sıra yaşamlarını toplumdan izole olmadan devam ettirmelerini sağlayacak organizasyonlar, etkinlikler düzenlemek, spor yapmalarına yardımcı olmak, kültürel faaliyetlerde bulunmalarını desteklemek sosyal politikaların araçları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buradan hareketle muhtaç yaşlı kavramının kimleri kapsadığı SHCEK Kanununun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya bakıma ve yardıma muhtaç kişi” (DPT 2007: 12).

19. yüzyılın sonlarına kadar yaşlı nüfusta gözle görülür bir artış olmadığından dolayı az sayıdaki yaşlıya aileler tarafından bakım sağlanmaktadır. Ailede babanın hakimiyeti ve ailenin bireylerinin bir arada yaşaması söz konusu olduğu için ailedeki çocuklar yaşlanan ebeveynlerine bakmayı görev bilmektedirler. Endüstrileşme geçimlerini sağlamak amacıyla insanları kırdan kente ve yaşadıkları yerden uzaklara, fabrikaların buldukları yerlere gitmeye zorladığı için aile içerisindeki görevler de değişmeye başlamıştır. Çalışabilme gücü olanlar için endüstrileşme bir çare olurken, yaşlı insanlar için bakım sorunları meydana getirmektedir.(Tufan 2016: 125). Endüstrileşme beraberinde çalışabilenler açısından refahı getirirken yaşlı insanlar için de refahı mümkün kılıp yaşlılara yönelik insan onuruna yaraşır bir hayat kuracak uygulamalar yapmak mümkün olmaktadır.

DSÖ'ye göre yaşlılara yönelik sosyal politikaların amacı yaşam kalitesini, sağlık standartlarını yükseltmek ve ülke genelindeki politikaların sadece yaşlı bakımına odaklanmayıp yaşlılara yönelik çok yönlü fırsat sağlamaktır (Çolak ve Özer 2015: 122).

Yaşlılara yönelik hizmetlerin temel amaçları;

-Yaşamlarını kendi evlerinde ve yaşam ortamlarını olabildiğince yaşanılabilir şekilde düzenlemek. Huzurlu, rahat ve bağımsız yaşamaları için gerekli şartları sağlamak.

-Yaşlılık döneminde karşılaşılan sağlık sorunları, konut sorunlar, beslenme sorunları, uyum sorunları, bakıma muhtaçlık gibi sorulara hazırlıklı olarak alternatif ve uygulanabilir çözüm yolları geliştirmek ve hayata geçirmek.

-Yaşlıların karşılaşılabilecekleri tüm zihinsel ve fiziksel hastalıklara yönelik uygun hastane koşulları sağlanarak tüm hastalıklara karşı sosyal hizmetleri yerine getirmek, şeklinde özetlenmektedir (Gökkoca ve Baharlıteler 1999: 1).

Yaşlanma sürecindeki bireylere sağlıklı, aktif, güvenli ve refah bir hayat sunmayı amaçlayan sosyal politikalar, Dünya'da ve Türkiye'de yaşlılara yönelik sosyal politikalar olarak iki ayrı başlık altında ele alınarak aşağıda açıklanacaktır.

2.4. Dünya'da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren yaşlanmaya başlayan gelişmiş ülkelerde yaşlılık çok sayıda çalışma ve araştırmaya konu olmuştur (Durgun 2015: 178-179). Gelişmiş ülkeler yaşlanma sürecini yüzyıllık zaman diliminde deneyimledikleri için alt yapı olarak da bu sürece hazırlık yapmışlardır. Bu nedenle de gelişmiş ülkelerin yaşlılara yönelik sosyal politika ve uygulamalarda, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre daha fazla yol aldıkları söylenebilir.

Her toplumda yaşlı bireylerin karşılaştıkları/ karşılaşılabilecekleri sorunların ve o toplumda yaşlılara yönelik uygulanan/uygulanabilecek politikaların söz konusu toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ve koşullarından izler taşıdığı ön kabulünden hareketle, yaşlılara yönelik ihtiyaç duyulan ve uygulanan sosyal politikaların da birbirinden farklı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, dünya genelinde yaşlılara yönelik uygulanan sosyal politika araçlarına bir standart getirmek (Altan 2007: 278) ya da evrensel bir ihtiyaç ya da sorun sepeti oluşturup, buna göre bütün dünyadaki yaşlılara yönelik ortak bir sosyal politika ve uygulaması mümkün değildir.

Dünyada yaşlılara yönelik uygulanan sosyal politikalarda, yerel yönetimler, devlet ve aile gibi faktörlerden hangisinin ne derece etkili olduğu da yine ülkeden ülkeye değişmektedir. Kimi ülkelerde bu politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında devlet en ön planda iken, kimi ülkelerde yerel yönetimler, kiminde de aileler etkin rol almaktadır (Taşçı 2010: 198). Bununla birlikte Dünyada yaşlılara yönelik uygulanan sosyal politikalarda (sosyal hizmetler, bakım hizmetleri ve sosyal yardım) ön plana çıkan emeklilik sistemi olmaktadır. Buna bağlı olarak özellikle Avrupa'da emeklilik yaşı giderek yükselmekte ve yaşlı bireylerin emeklilik yaşları geldiği zaman emekli olmak yerine çalışma hayatındaki mevcudiyetlerini devam ettirmelerine yönelik verilen teşvikler dikkat çekmektedir. Öte yandan yaşlılara yönelik uygulanan politikalar kapsamında onlara verilen hakların aynı ülke sınırları içerisinde bölgeler bazında bile büyük farklılıklar göstermesi (özellikle İtalya'da), dünyanın tamamını temsil edecek nitelikte sosyal politikalardan bahsetmeyi olanaksız kılmaktadır.

Yaşam süresinin uzamasıyla birlikte Avrupa'da insanların yaşam beklentileri değişmiştir. İnsanlar yalnızca uzun yaşamak değil yaşlılıkta kendilerini kimseye muhtaç olmadan güvende hissetmek istemeye başlamışlardır. Dolayısıyla sosyal hizmet sisteminin gerekliliği ve yasalarla belirlenerek devlet garantisinde devam etmesi önem kazanmıştır. Çalışan insanların bu talepleri yaygınlık kazanmasıyla ilk önlemi alan Almanya 1989 yılında yasal emeklilik sigortasını yürürlüğe koyarak diğer ülkelere örnek teşkil etmiştir. (Tufan 2016: 124-125) Yaşlı bakımı aile yükü olmaktan ziyade toplumu ilgilendiren ve herkese görev düşen bir durum haline gelmiştir.

Dünya geneline bakıldığında yaşlılara yönelik sosyal politikalar; sosyal güvenlik hizmetleri (emeklilik hizmetleri, sosyal sigortalar vb.) sosyal hizmetler (yaşlı bakımı, kurumsal bakım, sosyal yardımlar, evde bakım vb.) üzerinden düzenlenmektedir. Her ülkenin kendi dinamiklerine özgü yaşlılık politikaları bulunmakta olup dünyada yaşlılara yönelik sosyal politikalara gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bazında bakılacaktır.

Mevcut literatür içinde her ülke için detaylı bir şekilde bilgi edinmek mümkün olmadığından yaşlılığa yönelik çalışmalara gelişmiş ülkelerden Almanya, İsveç, Avustralya, Kanada ve İngiltere gibi ülkelere kısaca bakılacaktır.

Almanya

Yaşlı nüfus, gelişmiş ülkelerde o ülkelerin refah düzeylerinin belli seviyelere yükselmesinden sonra artmıştır. Almanya'da yaşlı nüfusun artması da, kendi refah düzeyinin artmasıyla başlamıştır. Yaşlılara ve düşkünlere yardım etme konusunda dini kurumlar 19. yüzyıla kadar sadaka kültürüyle devletten daha aktif çalışmışlardır. Sanayi devriminden sonra gelen Reich Almanya'sında yaşlılara yönelik politikalarla sosyal güvenlik hizmetleri ile ilgili önemli adımlar atılmıştır. Almanya diğer refah devletlerine göre sosyal güvenlik alanında ve bu sistemin inşa edilmesinde liderlik rolü üstlenmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin temel hatlarını 19. yüzyılın sonlarına doğru tamamlayan

Almanya'da hastalık sigortası 1883 yılında, kaza sigortası 1884 yılında, emeklilik sigortası 1891 yılında ve işsizlik sigortası ise 1927 yılında oluşturulmuştur(Çağlar 2015: 235).

Almanya'da diğer ülkelerden farklı olarak uzun dönem sağlık sigortası yasal düzenlemeyle ortaya çıkmıştır. Diğer ülkelerde bu uygulama sigorta şirketlerinin tercihleriyle devam etmektedir (Nadash ve Cuellar 2017, Aktaran: Çiftçi 2019: 50).

Ayrıca yaşlıların bakım ihtiyaçları kanunlarla güvence altına alınmaktadır ve bu yaşlıların kendilerini uzun dönemde güvende hissetmelerini sağlamaktadır.

Almanya'da geleneksel ailenin çekirdek aile haline gelmeye başlamasıyla yaşlı ihtiyaçları ve bakımı giderek aile içi bakımdan aile dışına çıkmıştır. Bu dışarı çıkışla gelen yaşlı bakımı maliyetlerini azaltmak için yaşlı bireylerin aile ortamında ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal alanlarda birçok yenilik uygulanmaya başlanmıştır (Çağlar 2015: 182). 2013 yılından beri Almanya'da bakım hizmetleri kurumda, yatılı ve evde bakım olmak üzere üç aşamalıdır. Yaşlılar ihtiyaçlarına göre bu hizmetlerden yararlanmaktadırlar.

1960'lı yıllarda Almanya'da yaşlı bakımı, huzurevlerinin sadece sağlık ve rehabilitasyon sağlayan bakım kuruluşları olarak ele alınmasıyla yapılmakta iken; 1980'li yıllardan itibaren bu kuruluşlar sadece bakım ve rehabilitasyon sağlayan kurumlar değil aynı zamanda yaşlılara onları rahat ettirmek için sağlanması gereken bir yaşam alanı olması fikri ortaya çıkmıştır (Çağlar 2015: 114).

Almanya'da aktif yaşlanmaya bakış ile emeklilik alanındaki çalışmalar şu konularda yoğunluk kazanmaktadır:

- Yaşlılar için istihdam imkanlarının artırılması
- Emeklilik sisteminde belli bir esneklik payı bırakılarak yarım gün emeklilik planlamasıyla istihdamdan emekliliğe doğru giden geçişlerin daha yumuşak hale getirilmesi
- Emeklilikle alakalı katı kuralları olan yaş sınırlanmasının önlenmesi (Başyigit 2019: 186).

İsviçre

İsveç'te yaşlı nüfusun fazla olmasına rağmen yaşlıların çoğunluğu kendi evlerinde ve sağlık sorunları yaşamadan aktif bir şekilde yaşamlarını devam ettirmektedir. Yaşlılar için ayrılan bütçe diğer ülkelere oranla fazladır. İsveç refah politikasında yaşlılara yönelik sosyal bakım ve sağlık hizmetleri önemli bir yerdedir. Yaşlı bakımının çoğunu devlet ve belediyeler karşılamakla birlikte verilen bakım hizmetleriyle yaşlıların kendi ortamlarında ve sorunsuz bir şekilde yaşamalarını sağlamaktadır. Yaşlıların yaşamı kolaylaştırmak için yemek pişirilerek evlerine götürülmektedir. Yaşlılar herhangi bir bedel ödmeden belediyenin ev yardım hizmetlerine başvurabilmektedirler. Yaşlılar için toplu taşıma ve ulaşımdan yararlanma hizmetleri bulunmaktadır. 64 yaş ortalama emeklilik yaşıdır. Emekliliklerini 61-67 yaşları arasında isteğe bağlı olarak başlatabilmektedirler. Geleceğin komisyonu adındaki anayasal topluluk gelecekte yaşlılıkla ilgili karşılaşılabilecek sorunlara yönelik çözüm üretmek için hükümet tarafından kurulmuştur. Yaşlılıkta kişisel yaralanmaları azaltmak için önlem olarak ampul değiştirmek, perde takmak gibi işler belediye hizmeti kapsamında ev yardımı hizmeti verilmektedir. Belediyeler demanslı yaşlılara gündüz aktiviteleri sunarak yaşamlarını evlerinde devam ettirmelerine yardımcı olmaktadır.(<https://sweden.se/society/elderly-care-in-sweden/>, 12 Eylül 2019'da erişildi).

Avustralya

Avustralya da ise tüm vatandaşların mal varlığına ve gelir durumuna göre bakım maliyetleri için para ayrılmıştır. Maddi anlamda ihtiyaçlarına gücünün yettiğinden fazlasını hükümet ödeyerek ihtiyaçların giderilmesine destek olmaktadır. Avustralya'da 2011 yılında verimlilik komisyonu yaşlı bakıma yönelik inceleme yapmış ve yaşlıların %80'ninin ailesi, arkadaşları ve komşuları tarafından bakıldığını tespit etmiştir. Hükümetin mali olarak desteklediği bir milyon yaşlıdan 160 000 kişiye kalıcı yatılı bakım

hizmeti vermektedir. Toplum sağlığı desteği Avustralya’da diğer ũkelere oranla dũşũktũr (<https://agedcare.health.gov.au>, 12 Eylũl 2019’da erişildi).

2000’li yıllarda yaşlı bakımına yũnelik sıkıntılar için Avustralya’nın yaşlı bakım sisteminde dũzenlemeler yapılmıştır. 2013 yılında ise daha uzun ve kaliteli yaşamaya yũnelik yapılan dũzenlemelerle bakım ihtiyaçlarına ve emeklilik şartlarına yũnelik dũzenlemeler yapılarak bu doğrultuda çalışmalar başlatılmıştır. (<https://www.dss.gov.au/seniors>, 12 Eylũl 2019’da erişildi).

Kanada

Kanada da yaşlılar için sağlık hizmetlerinin ve sosyal hizmetlerin kesintisiz sağlanmasına yũnelik birleştirilmiş hizmet modelleri vardır. Yaşlı bireylerin fiziki ve ruhsal sağlık ihtiyaçlarını, gelir ihtiyaçlarını, konut ihtiyaçlarını, ev işlerini yapamadıklarındaki ihtiyaçlarını karşılamak için birleştirilmiş yardım modelleri bulunmaktadır. Özellikle dezavantajlı yaşlılar için sosyal bakımlara yũnelik çalışmalar kurum ve servislerle sağlanmaktadır. Kuzey Amerika’da birleştirilmiş sistemlerin en iyi modelleri; yaşlılar ihtiyaçlarına yũnelik her şeyi kapsayan bakım programı (PACE), birleştirilmiş yaşlı bakım sistemi (SPA), bũtũnleřtirilmiř ũzerklik bakım hizmetleri araştırma programı (PRISMA), sağlık- sosyal bakım programı (HMO) ve birleştirilmiş bakım programı içeren evde bakım hizmetleri (CHOICE) programlarıdır. Kanada milli yaşlılık konseyi hũkũmete yaşlıların yaşam kalitesini ve refah dũzeyini iyileştirecek ũnerilerde bulunması için kurulmuştur. Yaşlı bireylerin iřgũcũ piyasasına ve dolayısıyla topluma aktif olarak katılmalarına yũnelik çalışmalar bulunmaktadır. Yaşlılara bakan aile ũyeleri ve arkadaşlarına yaşlının bakımını ũstlendiđi için destek verilmektedir. Tũm gelişmiş ũlkelerde olduğu gibi Kanada’da yaşlının yerinde yaşlanmasını destekleyen uygulamalara yũnelik yatırımlar bulunmaktadır. Yaşlıların sosyal risklere ve doğal afetlere karşı gũvenliklerini sağlamak ũzere ũzel bir gũvenlik sistemi oluşturulmuştur. Ayrıca sağlıklı yaşlanma, akıl sağlığını destekleyici uygulamalar, yaşlı ihmal ve istismarını ũnleyici uygulamalar, Yaşlıların bilgiye, hizmetlere ve sosyal haklara erişimini sağlayıcı uygulamalar bulunmaktadır. Sosyal politikalar çok yũnlũ geliştirilmektedir. (https://www.canada.ca/en/employment-social-development/campaigns/seniors.html?utm_campaign=not-applicable&utm_medium=vanity-url&utm_source=canada-ca_seniors, 12 Eylũl 2019’da erişildi).

İngiltere

İngiltere yaşlıların günlük tedavilerini yapmaya yönelik kurulan geriatrik hastanelere sosyal hizmet ofislerine ek olarak yaşlılık alanında çalışan uzmanlar ev ziyaretlerinde de bulunarak yaşlılara yönelik çalışmalar yapmaktadır. Yaşlılara evde sağlık hizmetleri verilmektedir. Bakım kurumlarında kalan yaşlılar için çift olarak veya tek kalabildikleri küçük evler bulunmaktadır. İsteyen yaşlı kiralayarak bu tip evlerde kalabilmektedir. Bu tip kurumlara korumalı daire ya da ev denilmektedir. Yaşlılar huzurevlerine ancak bu tip bakım hizmeti veren kurumlardan faydalanamayacak düzeye gelince geçmektedirler. Almanya, Danimarka, Hollanda vb. ülkeler gibi İngiltere de genel bütçesinin yaklaşık %1'ini yaşlıların uzun süreli bakımı için ayırmaktadırlar Ayrıca İngiltere'de yaşlıların yalnız kalmamalarına, sosyal uyumuna ve toplumdan dışlanmadan yaşamalarına yönelik arkadaşlık hizmetler, avukatlık hizmetleri, yaşlılıkla ilgili sorularını sormaları için tavsiye hattı ve haklarını bilmesine yardımcı olan bilgi ve tavsiye hattı bulunmaktadır. (<https://www.ageuk.org.uk/information-advice/care/>, 13 Eylül 2019'da erişildi).

Gelişmiş ülkelerin neredeyse tamamında evde bakım hizmetleri 1980 yılından sonra büyümeye başlamıştır. Evde bakım hizmetleri doktorlar, hemşireler, sosyal bakım elemanları, diyetisyenler, konuşma terapistleri tarafından sağlanmaktadır. Teknoloji alanındaki gelişmelerin de etkisiyle son yıllarda bakım hizmetlerinde yardımcı olabilecek özel geliştirilmiş sistemler (düşme gibi durumları bildiren uyarı sistemleri, raylar, acil durum butonları, cep telefonları, su basmaları, yangın gibi durumlarda devreye giren uyarı sistemleri, özel geliştirilmiş kolyeler) bulunmaktadır. Yaşlıları gün içerisinde diğer insanlara daha az bağımlı hale getirmesi ve yaşam kalitelerini yükseltmesi açısından teknolojinin kullanımı önemli hale gelmektedir.

Yaşlı nüfusunun çok fazla olduğu gelişmiş ülkelerde yaşlılara yönelik belirlenen ilkeler ve politikalar yapılan araştırmalar ve deneyimler sonucunda ortalama aynı niteliktedir. Benimsenmiş politika ve ilkeleri belirlemede mevcut ülkenin demografik özellikleri, sosyo-ekonomik özellikleri, kültürel özellikleri, coğrafi özellikleri ve maliyet faktörü çok etkili olmaktadır (Durgun 2015: 29). Gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında yaşlılara yönelik hizmetlerin standartlarının belirli bir seviyede olduğu görülebilmektedir. Fakat aynı durum gelişmekte olan ülkeler için geçerli değildir. Yaşlılara yönelik uygulamaların en ideali gelişmiş ülkelerdeki evde yaşlının kendi ortamında ve rahat bir şekilde yaşaması için gerekli şartları temin eden hizmetler olmaktadır.

2.5. Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

Bir ülkenin sosyal politikalarının gelişiminden bahsederken sosyal politikaların ortaya çıktığı dönemlere ve geliştiği ortamlara, sosyo–ekonomik koşullarına yakından bakmak gerekmektedir. Bundan dolayı Türkiye’de sosyal politikanın gelişimi birbirinden farklı koşullara ve olanaklara sahip olan iki dönem olarak ele alınacaktır.

Bunlardan biri Osmanlı İmparatorluğu dönemi diğeri ise Cumhuriyet dönemidir. Bu kapsamda yaşlılara yönelik olarak Osmanlı döneminde başlayan ve Cumhuriyet döneminde devam eden ya da günümüzde geliştirilen sosyal politikalar incelenmeye çalışılacaktır.

Yaşlılara yönelik hizmetlerin planlanabilmesi, sosyal politikalar haline getirilebilmesi için ilk olarak yaşlılığın bir sorun olarak görülüp görülmediğinin anlaşılması gerekmektedir. Toplumsal, ekonomik ve sosyal güvenlikle ilgili politikaların oluşturulması sorunların belirlenmesiyle mümkün olacaktır (Kalınkara 2016: 311). Yaşlılara yönelik politikaların en önemli unsuru sosyal güvenliktir.

Aysan’a (2017: 388-389) göre sosyal güvenlik kavramı en genel ifadeyle sosyal risklere karşı insanların rahatını ve huzurunu korumak için yapılan uygulamaların tamamını ifade etmektedir. Sosyal güvenliği daha iyi anlamak için sosyal risk ve refah kavramlarını açıklamak gerekmektedir. Sosyal risk kavramı ekonomik yaşama katılımı alakalı, malullük ve işsizlik ile ilgili olmasının yanı sıra doğum, yaşlılık gibi nüfusa bağlı sebeplerden kaynaklanan sorunları ifade etmektedir. Son zamanlarda istihdam yapısındaki değişimler ve iş şartlarındaki değişikliklerin getirmiş olduğu toplumsal riskler tartışılmaktadır. Refah, insanın sadece parasal anlamda tatmininden öte psikolojik ve sosyal anlamda da istenilen tatmin bilicidir. Buna paralel olarak devlet risklere karşı refahı sağlamak amacıyla sosyal politika uygulamaları geliştirmektedir. Sosyal güvenlik kurumları 19. yüzyılın sonlarına doğru hızla endüstrileşen Almanya’nın ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkmıştır. İlk olarak Almanya’da olmak üzere diğer ülkelerde de hastalık, yaşlılık, malullük ve eşitsizlik gibi sorunlara karşı teminatlar getirilmiş daha sonra sosyal güvenlik uygulamalarının giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Sosyal güvenlik kurumlarının yaygınlaşmasıyla birlikte modern refah devleti oluşumu kendini göstermeye başlamaktadır.

Modern refah devletlerinin en önemli ilkelerinden biri olan sosyal güvenlik kavramı, insanların hayatı boyunca karşılaştığı tehlikelere karşı bir güvence olmaktadır.

Bu tehlikelerle karşılaşan bireylere gerekli güvenceyi sağlamak ve oluşturmak sosyal güvenliğin en önemli amacıdır. Sosyal güvenlik; üretim, bu üretim sonucu elde edilen gelir ve bu gelirin korunmasından doğan bir yapıdır (DPT 2007: 18).

Sosyal güvenliğin bir diğer ayağı sosyal yardımlaşma olup; Sosyal yardımlaşma, aynı toplumda yaşayan bireylerin beraber yaşamalarından kaynaklanan ihtiyaçlarını gidermek için insanların karşılıklı olarak birbirlerine yardım etmeleridir. Sosyal yardımlaşma sosyal risklerin sosyal güvenlik kurumları üzerindeki yüklerini hafifleten ve bunların yönetilmesini sağlayan bir koruma yoludur. Sosyal yardımlaşma sosyal güvenlik kurumlarının etkisinin zayıf olduğu toplumlarda daha çok görülmektedir. Sosyal sigorta ise gelişmiş sosyal güvenlik sistemlerinin dayandığı sosyal risklerle başa çıkılmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Sosyal sigorta devletin kanunlar çerçevesinde bireyleri zorla sosyal dayanışmaya doğru iten bir uygulamadır. Bireyler kazandıkları paranın devletçe belirlenen bir kısmını prim olarak kurumlara ödemek zorundadırlar. Bu zorunluluk gelecekte karşılaşılabilecekleri hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi sosyal riskleri azaltmaya yöneliktir (Aysan 2017: 391).

Türkiye’de sosyal ve ekonomik gelişimin geç başlayarak yavaş devam etmesi sosyal devlet anlayışın ancak 20. yüzyılın son zamanlarına doğru ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sosyal politikaların Türkiye’deki başlangıcı ve gelişimi buna paralel olarak görülmektedir (Koray, 2005).

Günümüz Türkiye’inde yaşlılara uygulanan sosyal politikaların parametrelerini anlayabilmek, Türkiye’nin temellerini üzerine kurduğu geçmişinin bilinmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti’ndeki sosyo-ekonomik ve kültürel yapının değişimi/dönüşümünün irdelenmesi günümüz sosyal politikalarını kavramayı daha olanaklı kılacaktır (Şişman 2017: 265).

2.5.1. Osmanlı Döneminde Yaşlılara Yönelik Hizmetler

Osmanlı Devleti’nin yaşadığı toplumsal, siyasal ve ağır ekonomik sorunlar nedeniyle 19. yüzyılın ilk yarısına kadar Osmanlıda ekonomik alanda bir gelişme gösteremediği gibi 19. Yüzyılın ikinci yarısında başlayan sanayileşme de Cumhuriyet Dönemine kadar Osmanlıda kayda değer bir gelişme gösterememiştir. Tüm bunlara bağlı olarak devletin sosyal nitelikli politikalar geliştirmeye başlaması ancak Cumhuriyet Döneminde gerçekleşebilecektir.

Altan'a (2007: 65) göre Tanzimat'a kadar olan dönemde aile, akrabalık bağı ve komşuluk dayanışması yoluyla sosyal koruma gereksinimlerini karşılayan insanlar yüzyıllar boyunca birbirlerinin güvencesi ve destekçisi olmuşlardır. Aynı zamanda İslam dininin de etkisiyle bağış, sadaka, fitre, zekât vb. yardımlar insanların hayatlarını kolaylaştırmada önemli bir yere sahiptir. Devlet tarafından yapılan yardım o dönemde sadece hükümdarın, yöneticilerin ve hanedan halkının destekleriyle kurulan *avarız vakıfları* aracılığıyla kimsesizler, yaşlılar, hastalar, öksüz ve yetimler için yapılan yardımlardır. Buna ek olarak ülkemizde sosyal sigortaların ilk temellerini oluşturulduğu düşünülen *teavün (orta) sandıkları* çok çocuklu kalabalık ailelerin, hastalık, sakatlık geçiren esnaf ve zanaatkârların, yaşlılık nedeniyle işini sürdüremeyen mağdur durumda olan kişilerce aynı ya da nakdi yardımlar açısından önemli bir sosyal güvence olarak görülmektedir (Altan 2007: 66).

Tokol'a (2011: 27) göre Osmanlı Devleti'nde sosyal politika gelişmemiştir ve bunun nedeni ise, Osmanlı Devleti'nin bünyesinde farklı dini ve etnik gruplara bağlı ulusların varlığıdır. Özellikle işçilerin bir araya gelerek sınıf bilinci oluşturamaması ve haklarını talep etmemeleri bunun en önemli nedenlerindedir (Tokol 2011: 27). Ayrıca, Osmanlı Devleti'nde sanayileşme ve demokratikleşmedeki atılımların yeterli olmaması da sosyal politikaların gelişmesine engel olarak belirtilmektedir (Talas, 1992: 38).

Osmanlı Devleti'nde sivil memur ve askeri personelin hayatını kaybetmesi durumunda, çocuklarını ve eşlerini de kapsayacak şekilde yaşlılık, ölüm ve malullük sigortaları gibi sosyal güvenlik uygulamaları da Tanzimat Dönemi sonrasında başlatılmıştır (Talas, 1992: 40-41). 19. Yüzyılın ikinci yarısından önce Sanayi Devrimi'nin nesnel koşulları oluşmadığından Sanayi Devrimi yaşanılmamıştır.

Dolayısıyla sanayileşme hareketleri ve işçi kesiminin varlığından söz edilememektedir.

Daha önce değinildiği üzere imarethaneler, tekkeler ve aşevleri Osmanlı döneminde muhtaç yaşlılara hizmet vermektedir. O dönemde yapılan vakfiyeler, hastaneler ve kurulan darülrehalar (huzurevleri) bugün ki anlamıyla yaşlılara bakım veren kuruluşlara karşılık geldiği söylenebilir. Osmanlı döneminde 19. yüzyıla kadar sosyal hizmetler vakıflar tarafından verilmiştir. Yine bu alanda çalışan hayır kurumları ve kamu kuruluşları da 19. yüzyılda kurulmaya başlamıştır. Vakfiyeler, hastaneler ve darülrehalar diğer muhtaçların yanı sıra yaşlılara da yardım ve hizmet götürmektedir. Kızılay Derneği (1868) ve Darülaceze (1895) 19. Yüzyılın ikinci yarısında kurulan ve bugün de yaşlılara

ve muhtaç kişilere yardım eden kuruluşlar olduğu söylenebilir. Kadın, kimsesiz çocuklar ve yoksul erkek, engelli kişileri korumak için II. Abdülhamid döneminde (1876-1908) kurulan Darülaceze, günümüzde döner sermaye şeklinde yönetilen ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bir kurumdur. Din, ırk ayrımı yapmadan düşkünlere rahat bir yaşam sağlamak başlıca görevi olarak belirtilmektedir.(<http://mu haz.org/engelli-ve-yasl-hizmetleri-genel-mudurluguturkiyedeyasli lari.html?page=4>, 2 Ağustos 2019'da erişildi). 19. Yüzyılın sonlarındaki bu gelişmeler Osmanlıda sanayileşmenin etkilerinin görülmeye başlandığı ve toplumsal hayata etki ettiğini göstermektedir.

Yıldırım'a (1996:1) göre, Darülaceze'nin kuruluş süreci 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Savaş sonrasında göçler başlamış ve 1877-79 arasında İstanbul'a dört yüz bine yakın göçmen gelerek sokaklardaki dilenciler, evsiz- barksız, hasta, kimsesiz çocuk sayısının artması sonucunda Darülaceze kurulmuştur. Darülaceze bugün İstanbul'da 29.000'i çocuk olmak üzere etnik köken, din ve cinsiyet gibi farklı niteliklere bakmadan; bakıma muhtaç, yaşlı, engelli insanlara, sokağa terk edilmiş kimsesiz çocuklara hizmet vermeye devam etmektedir. (<https://www.darulaceze.gov.tr/Kurumsal/KurulusAmaci>, 14 Temmuz 2019'da erişildi).

II. Dünya Savaşı yıllarında, yoksulluğun yaygınlaşmasıyla birlikte bu yönetici kesim tarafından göz ardı edilemeyecek bir boyuta ulaşmıştır. Darülaceze gibi faaliyet gözetebilecek yeni sosyal kurumlar kurulması veya kamu kaynaklarının ihtiyaç sahiplerine direkt olarak aktarılması yerine devlet, ülke içerisindeki yardımseverliğin artırılmasına yönelik kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Bu anlamda 1940'lı yıllarda Darülaceze'nin, kurum olarak Cumhuriyet döneminin kent yoksulluğuyla mücadele politikalarını kamuoyu alanında temsil işlevini de yürüttüğü söylenebilir (Özbek 2017: 56).

Osmanlı Devleti'nde emekli ve yardım sandıklarının kurulması yaşlıları güvence altına alacak bir uygulama olamamıştır. Bu alandaki gelişmeler Ancak Türkiye Cumhuriyeti kurulunca yaşlıların kendilerini güvende hissetmeleri yönünde iyi sonuçlar meydana getirmiştir. Bu yüzden Türkiye'de yaşlılara yönelik sosyal politikalara Cumhuriyet Döneminden itibaren daha ayrıntılı olarak bakılacaktır.

2.5.2. Cumhuriyet Döneminde Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

Cumhuriyet ilan edildikten sonra 1930 yılındaki 1580 sayılı yasa ile ilk kez yaşlı ve muhtaç kişilerin korunması, barınması için yaşlı evleri yönetme ve yapma görevi belediyelere verilerek; farklı şehirlerde huzurevleri, düşkünler ve güçsüzler yurdu gibi yatılı olarak yaşlılara hizmet veren kuruluşlar açılmıştır. (<http://muhaz.org/engelli-veyasl-hizmetleri-genel-mudurlugu-turkiyede-yasli.html?page=4>, 2 Ağustos 2019'da erişildi).

Daha sonra “1957 yılında 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları” Yasası ile sigorta alanında düzenlemeler yapılarak, yararlanma kapsamı genişletildi (Koç, 2003: 36).

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte sosyal nitelikli politikaların geliştiği ve II. Dünya Savaşı'nın ardından, içerik ve kapsam bakımından da genişlediği söylenebilir. Daha sonra ise, özellikle 1960lı yıllarda hız kazandığı söylenebilir. 1961 Anayasasıyla oluşan özgürlükçü ve demokratik ortam, sosyal politikada da etkisini göstermiştir. 1961 Anayasası'ndaki “sosyal devlet ilkesi” ile sosyal devlet olma yolunda önemli adımlar atılmıştır. Türkiye'deki sosyal devlet anlayışı dünyadaki gelişmelere paralel olarak değişim göstermiştir. Türkiye'de yaşanan siyasi sosyal ve ekonomik krizlerin sosyal politikalara önemli etkileri olmuştur. Devlete sosyal olma niteliğini ekonomik ve sosyal hakların, (yaşama hakkı, asgari gelir hakkı, çalışma hakkı, sendikal haklar, sağlık, sosyal güvenlik hakkı, yaşlıların korunmasıyla ilgili haklar) yasalarla ve anayasalarla güvence altına alması kazandırmaktadır.

1960 senesinde dönemin Darülaceze müdürü ile Türk Kadınlar Konseyi Başkanı'nın bir araya gelerek kurumun, yeni bir alanda da faaliyet göstermesi konusunda mutabakat sağlamışlardır. Türk Kadınlar Konseyi Başkanı İffet Halim Oruz ve arkadaşlarının öncelikleri yalnız durumdaki aile büyüklerinin faydalanabileceği sosyal tesis kurulmasıdır. Bu fikrin çıkış noktasında ise aile yapısındaki değişimler başka bir deyişle aile birimlerinin giderek küçülmesi ve gelir düzeyinin giderek düşmesi etkin rol oynamıştır. Geleneksel aileden çekirdek aileye geçişlerin başlaması ile geleneksel ailedeki yaşlının etkin rolü değişmiştir. Kırdan kente göçler sonucunda ise tarımsal üretimde aktif olarak çalıştırılan yaşlılar ve çocuklar üretime katılamamaktadır. Yaşlıların ve çocukların tüketici olmasının da etkisiyle gelir düzeyinde düşüşler görülmeye başlanmıştır. Kadınların iş hayatında aktif olmaları ailedekileri ev işlerinin yanı sıra çocuk ve yaşlı bakımında alternatif çözümler bulmaya yönlendirmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye'de yaşlı

bireylere yönelik bir sosyal kurumun eksikliği söz konusudur. Dönemin Darülaceze müdürü kurumu ziyareti sırasında Oruz'dan, faaliyetleri durmuş olan Darülaceze Yardım Derneği'nin yeniden canlandırılması konusunda yardımcı olmasını istemiştir (Özbek 2017: 61). 1960'lı yıllarla birlikte Darülaceze'nin "yaşlılar evi" statüsü kalıcı bir hal almış ve o yıllardan günümüze dek devam etmiştir. Fakat 1980 ve sonrası yılları takip eden dönemde ve bilhassa 1990'larda Türkiye'nin o dönem ivme kazanan diğer sosyal sorunları (ekonomik kriz, göç gece kondulaşma, kent yoksulluğu vb.) nedeniyle Darülaceze'yi mevcut gündem maddesi olmaktan çıkarmıştır. O dönemde kent yoksulluğu temeline de bağlı olarak Darülaceze en sonunda sadece sembolik olarak mevcudiyetini sürdürür hale gelmiştir.

Darülaceze'nin 1960-1980 yılları arasında "huzur evi" veya "yaşlılar evi" şeklinde olumlu bir çağrışım yapmasına karşın bu durum 1980-1990 yıllara gelindiğinde daha olumsuz bir anlam kazanarak daha çok "düşkünler evi" olarak anılmaya başlandığı söylenebilir (Özbek 2017: 62-63).

Bin dokuz yüz atmış üç yılında korumaya muhtaç çocuk, engelli, yaşlılar ve çalışamayan yoksul bireyler için Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü "kurulmuştur. 1966 yılında Konya'da ve Eskişehir'de açılan ilk huzurevleri bu alanda kurumsallaşmasının önünü açmıştır. (<http://muhas.org/engelli-ve-yasl-hizmetleri-genelmudurlugu-turkiyede-yaslihari.html?page=4>, 2 Ağustos 2019'da erişildi).

1980 sonrasında hem dünyada hem de ülke sınırları içinde yaşanan gelişmeler Türkiye'de sosyal devlete yönelik politikaların yeterince olmamasına ve 1982 Anayasası'nda tıpkı 1961 Anayasası'nda olduğu gibi yer bulan "sosyal devlet ilkesi" nin kağıt üzerinde kalmasına neden olmuştur. Türkiye sosyal devlet niteliklerinden giderek uzaklaşmış, neo-liberal politikalar hız kazanmıştır. Günümüzde de bu durum devam etmekte olup, dünyada yaşanan gelişmelerin devletin yeniden tanımlanmasını ve devletin rol ve fonksiyonlarının yeniden belirlenmesi ihtiyacını beraberinde getirmesiyle etkisini kaybeden sosyal devlet özelliği Türkiye'de önemini kaybetmektedir.

Bin dokuz yüz seksenli yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasal sorunlar, sosyal politikaları olumsuz yönde etkilemiştir. 1980'li yıllarla birlikte gelen Askeri Darbenin yaratmış olduğu kaos ortamı ve bu kaos ortamına bağlı gelişen belirsizlik ülkede geliştirilmesi ve uygulanması gereken sosyal politikalarda bir duraksama meydana getirmiştir. Bu belirsizliğin temel nedeni ise Anayasanın tekrar düzenlenmesi ve yeniden bir yapılanma içerisine girilmeye çalışılmasıdır. 1982 Anayasası ve küreselleşmenin

etkisiyle vatandaşın sosyal haklarında ve sosyal politikalarda gerileme başlamıştır. Sosyal devlete yönelik yeterince politika bulunmamaktadır. Sosyal devlet yerine neoliberal politikalar hız kazanmıştır.

Neo-liberal modelde göze gelir eşitsizliğinin fazlalığı ve kamu hizmetlerinin azlığı söz konusudur. Devlet sosyal refaha gelir sağlamasında ziyade piyasa düzenlemesine daha müdahale etmektedir. Ülkemizde hayırseverlik üzerinden gönüllü hizmet, kamusal hizmetin yerine ikame etmektedir. Sosyal haklar piyasaya bırakılmış ve yasalarla güvence altına alınmış bireysel meseleler olarak görülmektedir. (Altuntaş 2014: 2-3). Hak temelli bir yaklaşım söz konusu değildir. İktisadi hayatta hedeflenen politikalar (ekonomide belirlenen liberal ve serbest ekonomi anlayışı) diğer alanları da etkileyen sonuçları doğurmuştur. Dolayısıyla iktisadi hayatta hedeflenen değişimler, sosyo-kültürel ve siyasi alanları da içine almıştır. Buna ek olarak Türkiye’de ekonomik sorunların artması ve sürekli hal alması, sosyal politikaların gelişmesine engel olmuş ve hatta gerilemesine neden olmuştur. 1980 sonrasında Türkiye’de çalışanlara ve çalışma hayatından mahrum bırakılmış, dışlanmış olanlara yönelik politikaların bu insanların fırsat alanlarını her geçen gün ortadan kaldırıldığı görülmektedir. yine bu dönemde “*hak temelli*” sosyal politika düşüncesinin devam ettirilmesine engel teşkil eden hem bağlamsal olarak neo-liberal bir alanın muhafazakar liberal yönelimlerinin hem de tarihsel olarak Türkiye’de uygulanan tek parti sisteminden beri sosyal politika içerisine yerleşmiş “*hayırseverlik*” olgusunun çok etkin olduğu görülmektedir. Türkiye’nin günümüz sosyal politika bakış açısının tarihsel ve sosyal şartlarına bakmak kaydıyla şundaki sosyal politika anlayışının çoğunlukla *siyasal- ideolojik* bir zihniyet zemininde biçimlendiği görülmektedir. (Uluocak 2017: 381). Dolayısıyla yaşlıların bu düzen içerisindeki dezavantajlı konumları daha da pekişmektedir.

Ancak Altan (2007: 76-77) tarafından 1980’li yıllardaki sosyal politikalar daha farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. İşsizlik sorunlarının ve kayıt dışı istihdamın artmasına yeni liberal ekonomi politikaların ve özelleştirme uygulamalarının yol açtığı söylenebilir. Ekonomik sorunlar ekonomi politikaların gündemde kalarak, sosyal politikaları yeterince önemsenmesini engellemektedir. Fakat sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik kanununa göre yapılan yardımlar (yaşlılara, dul ve yetimlere, engellilere, yoksullara, şehit ailelerine) bu dönemde olumlu gelişmeler olarak belirtilmektedir. Ona göre 1980’li yıllara sosyal politika uygulamalarında yaşlılara, dul ve yetimlere, engellilere, yoksullara yönelik hak temelli bir gelişme görülmektedir.

2000’li yılların başlarında Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal atmosfer sosyal politikaları ve sosyal devlet anlayışının geleceğini içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Şöyle ki, bir taraftan sosyal politikalara yönelik çalışmalar yapılmak istenirken diğer taraftan sosyal devletin küçülmesi açısından çabalar bulunmakta ve hız kazanmaktadır. Özbek’e (2002: 25) göre bu dönemde sosyal yardımlar, vatandaşlık haklarından ziyade yoksulluğu kontrol altında tutmak için bir araç olarak kullanılmıştır.

2004’te sosyal yardıma yönelik olarak, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) kurulmuştur. SYDGM, 2011 yılında kurulan “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na” (ASPB) bağlı çalışan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak barınma, doğum, engelli ve yaşlı yardımları, eğitim, aile, sağlık gibi alanlarda yardım faaliyetlerini devam ettirmektedir. 2012 yılında, yaşlı ve engelli bireylere yönelik sosyal politika uygulaması olarak evde bakım parası ödenmeye başlamıştır (Şişman 2017: 18-19).

Sosyal hizmet alanındaki bakıma, korunmaya, rehabilitasyona ve yardıma muhtaç sakat, çocuk ve yaşlılara öncelik tanıyan *1982 Anayasasının 61. Maddesi*, devlete gerekli teşkilatları kurması ya da bu teşkilatları kurdurtma hükmü getirmiştir. Bu hükme paralel olarak hazırlanan 2828 sayılı (mülga) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) kanunuyla sosyal hizmetler faaliyetlerine devlet denetiminde halkın kendi isteği doğrultusunda katılımı da sağlanarak uygulanması esası getirilmiştir. Ayrıca bu kanunla kurulan SHÇEK sosyal ve ekonomik olarak yoksunluk yaşayan ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının karşılanması, sorunlarının çözülmesi ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi gibi görevleri yönetme ve denetleme yetkisine sahip olmuştur. 03.06.2011 tarihinde “*Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü*”(EYHGM) himayesinde “Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı” kurulmuştur.

2011 yılında ASPB bünyesinde EYHGM oluşturularak yaşlı işlerinden sorumlu bir müdürlük kurulmuştur. Bu müdürlük şuan “*Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*” bünyesinde faaliyetlerine devam etmektedir.

Yaşlılara yönelik hizmetlerin planlanabilmesi, sosyal politikalar haline getirilebilmesi için Türkiye’de hızlı bir şekilde gerçekleşen demografik yaşlanmanın öncelikle toplumsal sorun olarak görülmesi gerekmektedir. Çünkü toplumsal, ekonomik ve sosyal güvenlikle ilgili politikaların oluşturulması sorunların belirlenmesiyle mümkün olabilmektedir (Kalınkara 2016:311).

Her ne kadar 21. Yüzyılda Türkiye, gelişmiş Avrupa Birliği (AB) ülkelerine göre, nispeten daha genç bir nüfusa sahip olsa da, sosyal bir devlet olmanın koşulu olarak yaşlı bireylerin refahını arttıracak sosyal hizmetleri ve politikaları üretmek ve bunları uygulamak zorunludur (Seyyar 2005: 37).

Osmanlı Devleti'nden başlanarak günümüze kadar kısaca ve yüzeysel olarak özetlenmeye çalışılan bu süreçten hareketle, bu gün Türkiye'de hali hazırda yaşlılara yönelik sosyal politika ve uygulamalar; sosyal güvenlik kapsamında emeklilik ve sosyal yardımlar; sosyal hizmetler kapsamında ise yaşlılara yönelik bakım hizmetleri şeklindedir.

Sosyal Güvenlik

Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK) bağlı olarak çalışmış yaşlılar emekli olarak sosyal güvenlik kapsamında yer almaktadır. Yaşını dolduran ve primini tamamlayan bireyler Sosyal Güvenlik Kurumundan emekli olmaya hak kazanmaktadır (Tanman Zıplar 2015: 183).

SGK kapsamında çalışan bireyler sosyal güvenlik içerisinde yer almaktadır. SGK kapsamında çalışmayan 65 yaş ve üzeri bireyler ise 1976 tarihli 2022 sayılı "65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, kimsesiz T.C. vatandaşlarına aylık bağlanması hakkındaki yasa" ile korunmaya çalışılmaktadır. Aylık bağlanmayan ve yoksul olan yaşlılara ise 3294 sayılı teşvik kanunu kapsamında yardım yapılmaktadır (DPT 2007: 18-19).

Sosyal Hizmetler

Daha önce de değinildiği üzere tüm dünyada yaşlı nüfus hızla artmaktadır ve özellikle sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı muhtaç yaşlıların huzur ve refah içinde hayatlarını güven içinde devam ettirmelerini, fiziksel ve ruhsal sağlık desteği almalarını, sosyal ilişkiler geliştirecek ortamlara ve uygulamaları ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de söz konusu duruma yönelik sosyal hizmetler kapsamında çalışmalar yapılmaktadır.

Yaşlılara yönelik bakım hizmetleri kurumsal bakım hizmeti veren huzurevleri ve yaşlı bakım merkezleri, evde bakım hizmetleri, gündüz bakım evleri ve yaşlı yaşam evleri, alzheimer hastası yaşlılar için gündüzlü bakım merkezleri, dinlenme ve bakım evleri, evde bakım hizmetleri ve yaşlı dayanışma merkezleri bulunmaktadır tarafından sağlanmaktadır (DPT 2007: 18-31). Türkiye'de 2019 yılı itibariyle EYHGM bünyesinde;

15 bin 24 kapasiteli 147 huzurevi,

3 bin 829 kapasiteli 24 yaşam evleri,

Diğer resmi kuruluşlara bağlı 144 kapasiteli 36 huzurevi,

12 bin 365 kapasiteli 225 özel huzurevi olmak üzere toplam 31 bin 362 kapasiteli 432 huzurevi bulunmaktadır (<https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/kuruluslar/yasli/>, 28 Ağustos 2019'da erişildi).

60 yaşın üstündeki kişiler kendi isteklerine veya sosyal yoksunluğu saptanmış olup muhtaç olma durumunda gerekli sağlık şartlarını taşımaları halinde huzurevlerinde kalabilmektedir. Aynı zamanda kimi huzur evleri bakım ve rehabilitasyon merkezi olma özelliği taşımaktadır. Rehabilitasyon merkezlerinde, aynı kanun ile yaşlı bireylerin hayatlarını güvenli, sıhhatli bir ortamda öz bakımlarını yapabilecek şekilde iyileştirmelerin sağlandığı, tedavisine çözüm olmayan yaşlıların ise sürekli olarak özel bakım ünitelerinde kaldığı yaşlı bireyler kalmaktadır (Bahar, Bahar ve Savaş 2009: 90). Huzur evlerinde kalan yaşlılar için kurum içerisinde doktor, fizyoterapist, sosyal çalışmacı, psikolog ve hemşire bulunmaktadır (Tanman Zıpları 2015: 185). tüm bu ekip huzurevindeki yaşlıların sosyal, psikolojik, fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak üzere koordineli olarak çalışmaktadır.

7 Ağustos 2008 tarihli resmi gazetede hususları belirtilen yönetmelik ile yaşlılara gündüzlü bakım ve evde bakım hizmeti sunulmaktadır. Bu merkezler yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artırılması amacıyla faaliyete başlamıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080807-5.htm>, 10 Eylül 2019'da erişildi). Gündüzlü bakım hizmeti ile fiziksel sağlığı yerinde olup fakat Alzheimer, demans gibi zihinsel hastalıkları olan yalnız veya ailesi ile yaşayan yaşlıların gündüz bakım sorumluluğu üstlenilmektedir. Bu sayede yaşlıların farklı yaşam ortamlarına dahil olup boş zamanlarını değerlendirebilmektedir. Gündüzlü bakım hizmetlerinde yaşlılara karşılaştıkları sosyal ve psikolojik sorunlar hakkında destek verilmekte, ilgi alanlarına yönelik sosyal aktiviteler düzenlenmekte aynı zamanda yaşlının ailesi ile de sosyal bağ ve dayanışma kurularak yaşlının gündelik yaşamını iyileştirmek ve genel hayat kalitesini yükseltmek amaçlanmıştır (Yağcıoğlu 2012: 36).

Gündüzlü bakım hizmetinde yaşlılara tiyatro, sinema, piknik gibi etkinlikler düzenlenmekte, okuma grupları ve tartışma ortamları oluşturulmakta, resim, el sanatları, müzik gibi kurslar verilmektedir. Aynı zamanda yaşlılara sağlıklı beslenme, öz bakım,

spor, sosyal hayata katılım gibi alanlarda gerekli eğitimler ve konferanslar da verilmektedir. Yaşlı dayanışma merkezlerinin en güzel özelliklerinden biri de yaşlıların merkezde idare, işleyiş, koordinasyon gibi alanlarda aktif rol alabilmeleridir. Bu sayede yaşlı hem sorumluluk almış olacak hem de rol kaybını olabildiğince aza indirmiş olacaktır (DPT 2007: 27).

Yaşlılara yönelik bir diğer hizmet biçimi ise evde bakım hizmetidir. Yaşlının çatısı, yuvası olan evinde bakımı yaşlının fiziksel ve ruhsal sağlığı, akrabalar arası ve kuşaklararası iletişimi, bağımsızlığı ve sosyal etkinliği açısından oldukça önemlidir. Evde bakım aynı zamanda yaşlının statüsünün korunması, yeni neslin yaşlılığı tanınması, torunlar ve aile büyüklerinin kaynaşması açısından da oldukça önemlidir (Bahar, Bahar ve Savaş 2009: 91-92). Fakat evde bakım her zaman kolay olmamaktadır. Bakım veren kişi kendini bu sorumluluğu almaya hazır hissetmeyebilir, yeterli bilgisi ve donanımı olmayabilir veya çok genç olabilir. Bu durum yaşlının bakımının sekteye uğramasına neden olup yaşlıya zarar verebilir. Aynı zaman da bakım verenin gündelik hayattaki iş yükü fazla ise de yaşlıya bakımda yetersiz kalabilmektedir. Yaşlıdan kaynaklı problemler de evde bakımı zorlaştırabilmektedir. Yaşlının bakım verenle anlaşamaması ve o kişinin bakımını kabul etmek istememesi, aşırı ilgi beklemesi veya yaşlının aşırı içine kapanık olması onun sağlıklı yaşlanma ve bakım sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (Bahar ve Parlar 2007: 36-37; Bahar, Bahar ve Savaş 2009: 92).

Evde bakım hizmetleri ile bakım veren kişinin veya ailenin yetersiz kaldığı durumlarda zihinsel ve ruhsal becerileri yerinde olan, hastane bakımına ihtiyaç duymayan yaşlılara hizmet sunulmaktadır (Tanman Zıpları 2015: 185-186).

Gerek evde bakım gerek diğer hizmetler olsun önemli olan hizmetin yaşlının sosyo-kültürel yapısına ve fiziksel yeteneklerine uygun olmasıdır. Aynı zamanda sunulan hizmetin bilim ve teknolojik gelişmelerle paralellik göstermesi ve yaşlının hizmetten beklentisine karşılık vermesi de oldukça önem taşımaktadır (Yağcıoğlu 2012: 35).

Bunlara ek olarak T.C. Emekli Sandığı 5434 sayılı kanuna binaen Yaşlılara Dinlenme ve Bakım Evleri hizmeti sunmaktadır. Bu hizmetten emekli sandığından emekli olan, malul, vatani hizmet aylığı ile dul ve yetim aylığı alan aynı zamanda öz bakımını kendisi gerçekleştiren yaşlılar faydalanmaktadır. Ayrıca Emekli Sandığından maaş alan 60 yaş ve üzerindeki emekli, dul, yetim ve engelli maaşı alan bireyler eğer isterlerse maaş ve vergi iade tutarlarını evlerinde teslim alabilmektedir. Yine engelli ve yaşlı bireylerin PTT hizmetinden kolaylıkla faydalanmaları için de gerekli düzenlemeler

yapılmaktadır(DPT 2007: 24). Aynı zamanda 65 yaş üstü yaşlıların şehir içi toplu taşıma araçlarından ücretsiz faydalanma hakkı bulunmaktadır.

Burada, tarihsel süreçte yaşlılar için planlanan ile gerçekleşen arasındaki farkın, başka bir deyişle planlanan politikaların uygulamaya ne kadar geçtiğinin ortaya konulabilmesi açısından, 1963 yılından günümüze ve 2023 yılına kadar olan on bir kalkınma planında yaşlılara yönelik kararların ve önlemlerin neler olduğuna bakılması yararlı olacaktır. Söz konusu planlarda, yaşlılara yönelik ön plana çıkarılan ve vurgulanan noktalar, dönemsel olarak şu şekilde özetlenebilir (<http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 9 Temmuz 2019'da erişildi):

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967): Dezavantajlı gruplar içerisinde yaşlıların bakım da ele alınmaktadır. Yaşlı bakımevlerinin gereç ve donatımı için finansman ayrılmış ve yatırımlar kısmında yer verilmiştir. Gönüllü kuruluşlara da görevler verilerek, yaşlılara götürülecek hizmetleri kamu kuruluşlarıyla sınırlamayan bir politika izlenmiştir. yaşlılarla ilgisi sadece refah uygulamaları altında yaşlı bakımı konu edilmiştir çünkü yaşlı nüfus bir risk olarak algılanmamıştır.

*İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972):*Sosyal refah hizmetleri, dezavantajlı grupların tamamına ve yaşlılara yönelik politikalar şeklinde planlanmıştır. Sosyal güvenlik ve sosyal yardım tedbirlerinin yaşlılarla ilgili konularda da faaliyet göstermesi planlanmıştır. Bu planda gönüllü kuruluşlardan hizmetlerin sunulması noktasında bahsedilmekte ve özel koruma ve sosyal hizmet programlarıyla hizmetlerin yürütülmesi önerilmektedir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977): Yaşlı hizmetlerinin tek bir sistem içerisinde ve sigortası olmayan ve bakacak kimsesi bulunmayan yaşlılara öncelik verilmesi yönünde yürütülmesi önerilmiştir. İdari, mali ve hizmet standartı açısından yapılması gereken yasal düzenlemelerin bu plan dönemine kadar yapılamamasının meydana getirdiği sorunlar ifade edilmiştir. 1977 yılında yürürlüğe giren yasayla 65 yaşını doldurmuş bireylere maaş bağlanması öngörülmüştür.

*Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983):*Yaşlılara yönelik çalışmalar, kurumların yetersizliğinden dolayı verilmesi gereken hizmetlerin istenilen seviyeye ulaşamayıp, hizmet alması gerekenlere hizmet verilemediği için özel girişimcilerden destek alınmak istenmiştir. Diğer planlardan farklı olarak bu planda devletçi bakış açısının özel girişimciliğe yönelmesi dikkat çekmektedir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989): Muhtaç olan yaşlılara bakım vermek üzere huzurevlerinin sayısının ve niteliğinin artırılması amaçlanmıştır. Avrupa ülkelerine göre Türkiye’de erken emekli olduğunu ve bu durumun uzun vadede finansman sıkıntısı oluşturabileceği vurgulanmıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994): Diğer planlardan farklı olarak kurum bakımından aile bakımının hedeflenmesi ve muhtaç yaşlılara ödenen aylıkların tekrar düzenlenmesi gibi konular ön plana çıkarılmıştır. Tüm kuruluşların işbirliği yaparak yaşlıların topluma kazandırılması gerektiği ilk defa bu planda belirtilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000): Nicelik ve nitelik bakımından yaşlılara yönelik hizmetlerin yetersizliği eleştirilmiş ve bu alanda çalışmaların üzerinde durulmasına yönelik kararlar alınmıştır. Evde bakım konusunda programların geliştirilmesi ve yaşlı bakımı konusunda ailenin eğitilmesi hedeflenmiştir

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005): Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte aile yapısındaki değişim üzerinde durulmuştur. 60 yaş ve üstü yaş grubundaki oransal artışa dikkat çekilerek huzurevi ve yaşlı dayanışma merkezlerinin açılmasının, yaşlılara yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin artırılarak sürdürülmesi ihtiyacının önemi vurgulanmıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013): Yaşlı nüfusun artması ve aile yapısındaki değişikliklerden dolayı yaşlılara yönelik hizmetlerin önemleneceğini, evde bakım hizmetlerinin desteklenerek, huzurevleri gibi kurumsal bakım alanlarının da niteliğinin ve niceliğinin artırılacağı belirtilmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018): Yaşlı nüfusun artması sonucunda meydana gelecek sorunlara değinilmiştir. Aktif yaşlanma, yaşlıların sosyal hayata katılımı evde bakımın desteklenmesi, şehirlerin yaşlılara uygun yapılması ve yerel düzeyde çalışmaların artırılması yönünde ifadeler bulunmaktadır. Yaşlı hizmetlerinde yenilikçi modellerin geliştirilmesi vurgulanmıştır. Türkiye’de ilk kez kalkınma planları kapsamında “Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu” oluşturulmuştur.

On Birinci Kalkınma Planı (2019- 2023): 2015 yılında %8’lik yaşlı nüfus oranının, 2050 yılında %16 olması öngörülmektedir. Buna paralel olarak tüm kalkınma planlarından daha kapsayıcı ve çok yönlü yaşlılık politikalarının geliştirilmesinin zorunluluğu üzerinde durulmaktadır.

Yaşlı politikaları açısından tüm beş yıllık kalkınma planlarına bakıldığında sekizinci kalkınma planına kadar yaşlı nüfusun risk olarak gündeme gelmediği görülmektedir. Genel olarak planlarda bakım ve rehabilitasyona yönelik ihtiyaçlara dikkat çekilmiştir. Beşinci kalkınma planında erken emekliliğin finansal açıdan yük oluşturacağı vurgulanmıştır. Yaşlanmanın devlet politikalarında etkin bir şekilde ele alınması 2000'li yıllardan sonra görülmektedir.

Yaşlılara yönelik olarak devlet tarafından geliştirilen ve uygulanan politikalar dışında, belediyelerin, Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) da, yaşlılar için çok çeşitli hizmetleri bulunmaktadır. Ancak bu çalışma sadece, yaşlılar yönelik devlet eliyle yürütülen politika ve uygulamaları kapsadığı ve bunun dışındakiler ayrı bir tez konusu olabileceği için, belediye ve STK'ların hizmetlerine burada yer verilmemesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

III. BÖLÜM

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya genelinde özellikle sanayi devriminden itibaren yaşlı nüfusunun her geçen gün hızla artması sosyal politikalara olan ihtiyacı ve önemi arttırmaktadır.

Sanayi devrimiyle birlikte yaşam süresinin uzaması aynı zamanda çalışan insanların yaşlılık döneminde kendilerini güvence altına almak isteğini de beraberinde getirmiştir. Çalışan ve aynı zamanda çalıştığı için yaşlı aile bireylerinin bakımını yapamayan insanların bu isteği yaşlılara yönelik uygulamaların kanunlarla belirlenmiş olarak gelişmesini gerekli kılmıştır. İlk olarak Almanya 1989 yılında yasal emeklilik sigortasını yürürlüğe koymuştur. Türkiye’de ise 1949 yılında *İhtiyarlık Sigortası Kanunu*, 1957 yılında *Maluliyet, İhtiyarlık Ve Ölüm Sigortaları Kanunu* yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal politikalar: sosyal güvenlik kapsamında emeklilik ve sosyal yardımlar; sosyal hizmetler kapsamında ise yaşlılara yönelik bakım hizmetleri şeklinde uygulanmaktadır. Yaşlılara yönelik bakım hizmetleri kurumsal bakım hizmeti veren huzurevleri ve yaşlı bakım merkezleri, evde bakım hizmetleri, gündüz bakım evleri ve yaşlı yaşam evleri tarafından sağlanmaktadır. Sosyal güvenlik oluşumunun yapılandırılması demografik ve ekonomik sorunlar başta olmak üzere ortaya çıkan toplumsal risklere karşı önleyici olacaktır.

Genç ve dinamik nüfusuyla bilinen fakat bilinenin aksine son yıllarda hızla yaşlanmakta olan Türkiye, yaşanan demografik dönüşüm sürecine hazır değildir.

Nüfusun yaşlanmasının beraberinde getirdiği demografik, sosyal ve ekonomik değişmelerle ilgili toplumsal risklere yönelik araştırmaların daha da artması, durum tespiti yapılması, eğitimler verilmesi, uygulamalı projeler geliştirilmesi gerekmektedir.

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı EYHGM birimi engelli bireylerle yaşlı bireylere aynı çatı altında sosyal hizmet faaliyetleri yürütmeyi amaçlasa

da yaşlılıkla engelliğin aynı anda anılması yaşlılara engelli gözüyle bakma eğilimini de güçlendirmektedir. Engellilere ve yaşlılara yönelik yürütülecek çalışmaların ayrı kurum ve kuruluşlar tarafından koordinasyonlarının sağlanması daha yerinde olacaktır. Bundan da ziyade Yaşlılık Bakanlığı kurularak gerekli çalışmalarla yaşlı insanların toplumsal yaşamdaki varlıkları daha görünür kılınmalı ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında etkin hale gelmeleri sağlanmalıdır.

Gelişmiş ülkelerde yaşlılar uluslararası standartlara paralel olarak sosyal politikalarla, planlar, yasalar ve anayasalarla “özel ihtiyaç grubu” şeklinde adlandırılmakla birlikte çalışmalar araştırılarak bilimsel yöntem ve deneyimlerle yapılmaktadır. Böylece her ülke kendi dinamikleri doğrultusunda hedeflerine yönelik çaba sarf etmekte ve yol kat etmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de yaşlılara ve yaşlılığa yönelik bu tarz yaklaşımlar yaşlıların hayatlarını kolaylaştıracak, sorunlarını ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır. Yanı sıra toplumda özgür ve diğer insanlarla eşit yaşama koşullarına, haklara sahip bireyler olarak var olmalarını sağlayacaktır. Dolayısıyla dünyadaki tüm ülkelerin yaşlıların çoğalmasında gibi büyük bir değişime hazır olup nasıl bir yol izleyeceğine karar vermesi yerinde olacaktır (Durgun 2015: 3).

Yaşlılara yönelik yapılan tüm çalışmalar bireyin ruhsal, sosyal, fiziksel sağlığı bir arada düşünülerek disiplinler arası işbirliğiyle gerçekleştirilmelidir. Çalışmalarda doktor, psikolog, gerontolog, sosyolog, sosyal çalışmacı, fizyoterapist, diyetisyen, hemşire, hasta bakıcı, halk sağlığı uzmanı, yaşlılara yönelik çalışmalar yapan sosyal hizmet uzmanı, mimar bulunması ve evde bakım verilecekse evde bakım veren kişinin tüm bu meslek elemanlarıyla işbirliği içinde yer alması gerekmektedir.

İlk etapta bakıma muhtaç durumdaki yaşlıların ve onlara bakacak kişilerin (buradaki kişilerden kastedilen öncelikle aile bireyleridir) manevi olarak bu sürece hazırlanmaları gerekmektedir. Eğer yaşlı bakımını üstlenebilecek bir aile yakını yok ise yaşlı bireylere devletin himayesiyle birlikte aile ortamının sıcaklığı sağlayabilmek adına kendilerine “koruyucu aile” atanmasına yönelik girişimlerde bulunulmalıdır. Bu sayede koruyucu aile ile birlikte eğer yaşlı birey bakıma muhtaç ise bu anlamda bakıma muhtaç değilse de sosyal destek anlamında yanlarında olarak yaşamların geri kalanını daha rahat idame ettirmelerine yardımcı olabilecekleri öngörülmektedir. Nihai olarak bakıldığında huzurevinde kalan yaşlılara oranla ev ortamında kalan yaşlı bireylerin sosyal, ruhsal fiziksel açılarından daha iyi durumda oldukları söylenebilir. Yaşlıların genellikle huzurevlerinden rahatsız olmaları ülkemizdeki huzurevi mantığından ve aynı zamanda kültürel kodlarımızdan kaynaklanmaktadır. Bu sonuçtan yola çıkarak yaşlı bireylerin

mümkün mertebe ev ortamında kalmaları ve sosyal, ruhsal ve fiziksel açılardan sağlık personelleri bilhassa hemşireler aracılığıyla desteklenmelidirler. Yerinde yaşlanmayı destekleyecek politikalar yalnız yaşayan yaşlılara bakım hizmeti verecek gerek tam zamanlı gerekse kısmi zamanlı bakım elemanları istihdam ettirerek yaşlıların evde bakımını destekleyici nitelikte olmalıdır. Ayrıca ev ortamında kalan yaşlı bireylere bakıldığında çoğunluğunun genelde sosyal güvenceye sahip, eşi olan, eğitim düzeyi yüksek, arkadaş ziyaretlerinde bulup bunların hepsine ek hayat doyumları yüksek olan kişiler oldukları gözlenmiştir (Softa 2015: 73).

Uyanık ve Yüksel (2018: 17) tarafından yapılan çalışmada kırsalda yaşayan yaşlıların sosyal politikaların kendilerine ulaşmasından memnun oldukları ve hizmetlerle yardımlardan yararlanabildiklerini söyledikleri görülmektedir. Fakat yaşlılara yönelik hizmet ve yardımlardan ancak birilerinden veya muhtardan

duyabildikleri ölçüde faydalanabilmektedirler. Kırsal bölgelerde yaşayan yaşlıların, kentte yaşayan yaşlılara göre yardım ve hizmetlere erişimde zorlandıkları, kırsal bölgedeki yaşlılar belediyeden sosyal yardım alma kapsamı dışında kaldıkları için dezavantajlı durumdadırlar. Bu ve benzeri araştırmalardan hareketle; yaşlı bireyleri yalnızca şehirde yaşayanlar üzerinden değerlendirilmeyerek kırsal alanda çoğunlukta olan yaşlı bireyler de unutulmamalıdır.

Kırsal bölgelerde ve kentte yaşayan yaşlılara yönelik diğer bir önemli husus da kaynakların eşit dağıtılması meselesidir. Kaynakların eşit dağıtılması ve yalnızca belli bir kesimdeki yaşlılara sınırsız hizmet ve yardım götürmek yerine yardıma muhtaç tüm yaşlılar tespit edilerek gerekli desteğin sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Her yaşlıya ortalama aynı düzeyde hizmet ve yardım götürerek ekipler kurulması gerekmektedir. Ekiplerin yaşlılık çalışmalarına gönüllü olarak çalışacak sosyologlardan oluşması ve gerekirse ekiplerin kapı kapı gezerek tespitler yapması, yaşlılara götürülecek hizmetler açısından eşitlik sağlanmasına yardımcı olabilir.

Kırsal kesimde devamlı üreten konumda olan yaşlı bireylerin şehir hayatında kendilerini işe yaramaz ve dışlanmış hissetmemeleri için bağ bahçe tarzı ekim ve dikim alanları oluşturulmalı ve bu alanların geliştirilmesi ve korunması sağlanmalıdır. Hatta devamlılığı sağlanması açısından yaşlıların bu alanlarda aktif rol almaları zorunlu tutulabilir. Şehirlere yerleşmek durumunda kalan yaşlılar için uyum sürecini kolaylaştırmaya yönelik bu ve benzeri uygulamalar yapılarak şehir yaşamına ve topluma uyum sağlama süreçleri kolaylaştırılabilir.

“Yaşlı dostu kentler” oluşturulmalı kentin mimarisinin, parklarının, aktivite alanlarının, şehirdeki mobilyaların, ulaşım araçlarının, alışveriş mekanlarının yaşlı bireyleri düşünerek tasarlanması ve yaşlı bireylerle engelli bireylere de uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kamusal düzenlemelere ek olarak yaşlı bireylerin yaşadıkları yerlerin tespitinin yapıp veri tabanı oluşturulmalı ve herhangi bir doğal afet durumunda kendilerine daha kolay ulaşılabilmesi hedeflenmelidir. Yaşlıların sosyal aktivitelerini yerine getirmeleri ve sağlık sorunlarını halledebilmeleri için mobil ekipler oluşturularak sosyal yaşamdan soyutlanmalarının ve birçok konuda güçlük çekmelerinin önüne geçilmelidir.

Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik caydırıcı yasal düzenlenmelerin yapılmasının yanı sıra, bu konuda farkındalık geliştirecek eğitimler düzenlenmelidir. Çoğu yaşlının ihmal ve istismara uğradıkları halde ihmal ve istismarın ne olduğunu hangi durumlarda ihmal ve istismara maruz kaldıklarını bilmedikleri görülmektedir. Özellikle 85 yaş üzeri ileri yaşlıların ve kadın yaşlıların ihmal ve istismar konusunda bilinçlenerek, nerelerden ve kimlerden nasıl yardım isteyeceklerine dair bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Yaşlı bireylerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri de yaşlı yalnızlığıdır. Bununla mücadele adına önleyici bir devlet politikası açısından yerel düzeyde belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve muhtarlıkların etkin rol almaları sağlanmalıdır. Yaşlı bireylerin katılabilecekleri etkinlikler düzenlenerek bir araya gelmeleri bu anlamda kendilerini evlerde yalnız hissetmemeleri ve sosyalleşmeleri mümkün kılınmış olur. Bu vasıtayla yaşlı bireyler kendileri daha mutlu ve huzurlu hissedeceklerdir. Yaşıktan kaynaklanan yalnızlık, yoksulluk, dışlanma, iş hayatından uzaklaştırılma, bakım sorunu gibi sorunlara yönelik uygulamaların ve geliştirilecek sosyal politikaların minnet duygusundan ziyade devletin görevi ve yaşlıların bizzat hakkı olarak hayata geçirilmesi ve algıların bu yönde gelişmesi gerekmektedir.

Sosyalleşme sürecinde direkt aktarımların en iyi yolu, uygulama şekli gelişmiş sanayi ülkelerinde görülen okul öncesi eğitim, ortaöğretim ve yaşlı merkezini mahallelerde ortak payda içinde toplamak ve bunlar arasında gün içinde müşterek programlar oluşturmaktır. İlgili bakanlık ve belediyelerin partnerliğinde bu platformlar hazırlanabilir (Canatan 2008: 69). Ülkemizde yaşlılarla çocukları bir araya getirecek projelerin desteklenmesi yaşlıların bilgilerini ve deneyimlerini çocuklara aktarmalarını ve çocukların da enerjileriyle yaşlıların neşe kaynağı olmalarını sağlayacağı gibi yaşlı ve gençlerin bir arada olması empati yoluyla kuşaklar arası uyum sorunlarını da azaltmaya ön ayak olacaktır.

Yaşlılara yönelik hayata geçirilecek uygulamalarda ve düzenlemelerde yaş ayrımcılığından ziyade yaşlıların gelir düzeyinin tespit edilerek belirli ayrıcalıklardan yararlanmaları sağlanmalıdır. Böylece gerçekleştirilen uygulamalar daha kalıcı ve yerinde olacağı gibi verilen hakların suistimal edilmeden devam ettirilmeleri sağlanmış olur. Örneğin 65 yaş üstü vatandaşlara verilen toplu taşımaları ücretsiz kullanma hakkı beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Yaşlıların toplu taşımaları sınırsız kullanmaları, diğer insanların toplu taşımada yer bulamamalarına ve mağdur olmalarına sebebiyet vermesi bunlardan biridir. Bu gibi uygulamalar mevcut imkanlar dahilinde yapılmalı, benzeri haklardan yararlanacak bireylerin ekonomik durumları göz önünde bulundurularak söz konusu haklardan yararlanmanın devamlılığı sağlanabilir. Aksi takdirde bu gibi hizmetlerin diğer vatandaşların tepkilerinden veya kaynak yetersizliğinden dolayı devamlılığının sağlanamaması durumu, ihtiyaç sahibi olan 65 yaş üstü bireyleri mağdur edebilir.

Değinilebilecek bir başka unsur da sosyal güvenceleri bulunmayan yaşlı bireylerin tespit edilip, pozitif ayrımcılık kapsamında bu bireylerin aylıklarında düzenlemeler ve iyileştirmeler yapılmalı, fiziksel olarak çalışabilmeye uygun olmayan yaşlı bireyler için de evden çalışma gibi modeller desteklenmeli ve yaşadıkları yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik vergi indirimleri uygulanmalıdır. Fiziksel olarak ev dışında çalışabilme gücü olanlar için bu gibi uygulamalar yalnızlıklarını azaltarak sosyalleşmelerini sağlayabilecektir.

Yaşam kalitesinin artırılması ve aktif yaşlanma adına çalışma hayatında olmak isteyen yaşlı bireylere niteliklerine göre istihdam sağlanmalı ve iş hayatında mevcudiyet göstermek istedikleri sürece iş hayatında kalmaları desteklenmelidirler. Bu anlamda çalışmak isteyen, fiziki ve mental olarak sağlıklı olan yaşlı bireylere yönelik istihdam sağlama kuruluşlarının oluşturulması, buna bağlı olarak yaşlı bireylerin işe alımlarının desteklenmesi ve genç bireylere karşı ayrımcı tutumların engellenmesi veya işini kurmak isteyen yaşlıların desteklenmesi gerekmektedir. En nihayetinde emekli olduktan sonra rol kayıpları yaşamayarak, aktif ve bağımsız bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamaktadır (Demirbilek ve Öktem Özgür 2017: 26).

Yoksullukla mücadele salt gelir dağılımı düzenlemesinde ziyade sosyal yönü ağırlıklı olan politika uygulamalarıyla çözüme kavuşacaktır. Dolayısıyla genel olarak sosyal hizmet uygulamalarının kapsamlarının genişletilmesi, iyileştirilmesi ve sosyal yardımlarla desteklenmesi sonucunda yoksulluk gibi olguların olumsuz etkisinden kurtulmak mümkün olabilecektir. Yoksullukla mücadelenin hayır işleri tarzında

yapılması, yoksul insanların etiketlenmesine neden olmaktadır. Sosyal yardımlar hak temelli ve vatandaş olmaktan kaynaklı zorunlu olarak devletin yerine getirmesi gereken görevlerden birisi olarak algılanmamaktadır (Güneş 2012:178-179). Tıpkı yoksullukla mücadelede olduğu gibi yaşlılıkta da yaşlılığın getirdiği sorunlara aynı stratejilerle çözüm arandığı görülmektedir. Bu bağlamda sosyal politikaların geliştirilmesi ve uygulamaya devam edilmesi, vatandaşların dezavantajlı olduğu tüm durumlar için bir çözüm yolu olabilecektir.

Sağlıklı yaşlanmayla birlikte kaliteli ve aktif bir yaşam modeli, hem Türkiye hem de dünyadaki tüm yaşlı bireylerin temel hakkı olmalıdır. Bu anlamda temel hedef kaliteli ve sağlıklı yaşamla birlikte insan onuruna yakışan bir ömür sürdürme hakkına sahip olmalarıdır. Yaşlıların yaşam kalitesinin artırılması için sosyal politikalar çok boyutlu ve kapsamlı olmalıdır. Yaşlıların barınma, giyinme, sağlıklı ve dengeli beslenme, iyi aile ilişkisi kurabilme, sosyalleşme, sağlık hizmeti alma, gelirin ve ekonomik kaynaklarının yeterli olması gibi evrensel nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanıyor olması gerekmektedir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere mevcut sosyal politikalarda iyileştirmeler yapılarak bunlara ek olarak sürekli değişen ve gelişen, günümüz koşullarına uygun, yeni ve farklı sosyal politikalar geliştirme ve uygulama yönünde olmalıdır. Günümüzün genci geleceğin yaşlı bireyleri bugünün yaşlılarından farklı olarak daha aktif ve hayatın içinde olacaklarından beklentileri farklılaşacaktır. Yaşam süresinin uzamasıyla iş hayatında daha fazla kalacak olan yaşlılar, çalışma koşullarını ve mekanlarını daha kullanışlı isteyeceklerdir. Sosyal hayatın tamamen içinde, ilişkilerinde daha etkin ve sayıca çoğunlukta olacakları için, sosyal medyanın da gücünü kullanarak isteklerini dile getiren ve bu doğrultuda direnen, farkındalığı yüksek yaşlılar olacaklardır. Tüm bu değişim ve dönüşüme her açıdan hazırlıklı olmak gerekmektedir.

Yaşlı nüfusunun hızla artmasıyla yaşlıların sosyal hayata katılımlarını arttıracak, yaşam şartlarını iyileştirecek ve aktif bir yaşam sürmelerini sağlayacak sosyal politikaların devlet eliyle gerçekleştirilmesini önemli ve gerekli kılmaktadır. Sosyal politika ve uygulamaların sürdürülebilirliği için hükümet politikası olmaktan ziyade devlet politikası olması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgün, Seval, Bakar, Coşkun ve Budakoğlu, I. İrem (2004). “Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus Eğilimi, Sorunları ve İyileştirme Önerileri”, *Türk Geriatri Dergisi*, 7(2): 105-110.
- Akın, Galip (2004). “İnsanın Ortaya Çıkışı ve Toplumsal Davranışlar”. *Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. Ed.V. Kalınkara. Ankara: Odak Yayın. 1-33.
- Altan, Ömer. Zühtü (2007). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Altuntaş, Betül (2014). *Dezavantajlı Gruplar Ve Sosyal Politika*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arpacı, Fatma (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emekliler Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Arun, Özgür (2009). “Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkânı Üzerine Senaryolar”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7.(2), 313-330.
- Aysan, Mehmet Fatih (2017). “Türkiye’de ve Dünyada Yaşlanma”. *Gerontoloji*. Ed. Tufan, İsmail ve Durak, Mithat. Ankara: Nobel Yayıncılık. 387-440.
- Bahar, Aynur ve Parlar, Serap (2007). “Yaşlılık ve Evde Bakım”. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2(4): 32-39.
- Bahar, Güven, Aynur Bahar ve Haluk A. Savaş (2009). "Yaşlılık Ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler." *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 12(4): 85-98.
- Başığit, Raziye (2019). *Demografik Yapı İçinde Yaşlı Nüfusun Görünümü ve Aktif Yaşlanma Yaklaşımı Perspektifinde Politika Örnekleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beck, Ulrich (2019). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Beğer, Tanju ve Yavuzer, Hakan (2012). “Yaşlılık Ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”. *Klinik Gelişim* 25(3): 1-3.

- Beyaztaş, F. Yücel, Erkol, Zerrin ve Kurt, Gökhan (2010). “Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti”. *Adli Tıp Dergisi* 24 (2): 32-39.
- Camkurt, Mehmet Zülfi (2014). “Yaşlılık Ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri”. *Kamu-İs Dergisi* 13(3).
- Canatan, Ayşe (2008). “Toplumsal Değerler ve Yaşlılar”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1 (1), 62-71. (<http://dergipark.org.tr/yasad/issue/21799/234272>, 27 Haziran 2019’da erişildi).
- Çağlar, Türken (2015). *Türkiye ve Almanya’da Karşılaştırmalı Yaşlı Bakım Model ve Uygulamaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, Gurbet (2019). *Türkiye’de ve Dünyada Uzun Vadeli Bakım (Yaşlılık) Sigortası Model Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çolak, Murat ve Özer, Yunus Emre (2015) . “Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal ve Yerel Düzeydeki Analizi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/55. 115-124. (<https://doi.org/10.17755/esosder.9299928/07/22019>, 28 Haziran 2019’da erişildi).
- Danış, M. Zafer ve Efe, Fikret (2016). “Aktif Yaşlanma”. *Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*2. Ed. Velittin, Kalınkara. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 263-292.
- Danış, Mehmet Zafer (drl.) (2009). “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 67
- Demirbilek, Tunç ve Öktem Özgür, Ayşenur (2017). “ Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10 (1), 14-28. (<http://dergipark.org.tr/yasad/issue/27680/291744>, 27 Haziran 2019’da erişildi).
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). “*Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*”, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 1-113.

- DSÖ (2019), Yaşlanma ve Yaşam Kursu (<https://www.who.int/ageing/features/misconceptions/en/> ,13 Temmuz 2019’da erişildi).
- Durgun, Bülent (2015). *Yaşlılık Ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Ergun, Cem ve Tümtaş, Mim Sertaç (2017). “Türkiye’de Yaşlılık Ve Sosyal Politikalar”. *Gerontoloji*. Ed. Tufan, İsmail ve Durak, Mithat. Ankara: Nobel Yayıncılık. 601-617.
- Giddens, Anthony (2018). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Görgün Baran, Aylin (2005). “ Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1 (2): 86-97 (<http://dergipark.org.tr/yasad/issue/21798/234262>, 27 Haziran 2019’da erişildi).
- Güneş, Mehmet (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 12(24), 149-184.
- Güven, Sami (2001). *Sosyal Politika’nın Temelleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları
- İçli, Gönül (2008). “Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* (1): 29-38.
- Kalaycıoğlu, Sibel, Tol, Uğur Ulaş, Küçükkural, Önder ve Cengiz, Kurtuluş (2003). “Yaşlılar ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimi Tercihleri”. Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı: 5. Ankara: TÜBİTAK.
- Kalınkara, Velittin ve Kalaycı, Işıl (2017). “ Yaşlıya Evde Bakım Hizmeti Veren Bireylerde Yaşam Doyumu, Bakım Yükü ve Tükenmişlik”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10 (2): 19-39 (<http://dergipark.org.tr/yasad/issue/30342/311705>,27 Haziran 2019’da erişildi).
- Kalınkara, Velittin (2016). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Koç, Mustafa (2002). “Yaşlılık Psikolojisi ile ilgili Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü Üzerine Bir Araştırma”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2): 289-308.
- Koç, Yıldırım (2003), *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi*, Genişletilmiş İkinci Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Koray, Meryem (2005). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Koray, Meryem (2007). *Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak*. Çalışma ve Toplum 4(15): 19-56.
- Kurt, Gökhan (2008). *Türkiye’de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış-Sivas İl Örneği*. Yayınlanamamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas.
- Ören, Kenan (2013). *Sosyal Politika*. Ankara: Nobel Yayıncılık .
- Özbek, Nadir (2017). "Osmanlı'dan Günümüze Darülaceze: Sosyal Politika Zihniyeti ve Kent Yoksulluğunun Değişen Niteliği" Toplumsal Tarih, no. 288 50-61.
- Özbek, Nadir (2002). “Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet.” *Toplum ve Bilim* 92: 7-33.
- Özkul, Metin ve Kalaycı, Işıl (2015). “Türkiye’de Yaşlılık Çalışmaları”. *Sosyoloji Konferansları* 52, (2015/2): 259-290.
- Seyyar, Ali (2005). “Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”. *Yaşlılara Yönelik Sağlık ve Sosyal Hizmetlerin Planlanmasında Yerel Yönetimlerin Örgütlenmesi*. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi-Sağlık Daire Başkanlığı. 37-41.
- Softa, Havva (2015). “Evde ve Huzurevinde Kalan Yaşlıların Fizyolojik, Psikolojik ve Sosyal Yönden İncelenmesi”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 8 (2): . (<http://dergipark.org.tr/yasad/issue/21801/234293>,27 Haziran 2019’da erişildi).
- Şişman, Yener (2017). Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi? *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2): 1-22.

- Talas, Cahit (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara :Bilgi Yayınevi.
- Tanman Zıplar, Ümmügülsüm (2015). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık Hizmetleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 6 (2): 173-194.
- Taşçı, Faruk. (2010). “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi* 1. 175-202.
- Tokol, Ayşe ve Yusuf Alper (2011), *Sosyal Politika, 1*. Baskı. Bursa: Dora Yayınları.
- Tufan, İsmail (2014). *Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tufan, İsmail (2016). *Antik Çağ’dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tufan, İsmail (2016). *Bakıma Muhtaç Türkiye’de Alzheimer Hastası Yaşlıların Bakımı*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tuna, Muammer ve Tenlik, Özden (2017). “Türkiye’de ve Dünyada Yaşlanma”. *Gerontoloji*. Ed. Tufan, İsmail ve Durak, Mithat. Ankara: Nobel Yayıncılık. 3-25
- TÜİK (2019). “İstatistiklerle Yaşlılar 2018”.
- (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30699>, 13 Temmuz 2019’da erişildi).
TÜİK, 2018 Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080.
- (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567>, 12 Temmuz 2019’da erişildi).
Uluocak, Şeref (2017). “Türkiye’de ve Dünyada Yaşlanma”. *Gerontoloji*. Ed. Tufan, İsmail ve Durak, Mithat. Ankara: Nobel Yayıncılık. 339-384.
- Uyanık, Yücel. (2017a). “Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika”, *İş ve Hayat Dergisi*, 5.sayı, 67-100. Uyanık, Yücel ve Yüksel, Abdülkadir (2018). “ Yaşlılara Yönelik Uygulanan Sosyal Politikaların Kırsal Bir Bölgede Yaşayan Yaşlılara Ulaşma Durumunun İncelenmesi”. *İş ve Hayat*, 4 (7), 120-137.
- (<http://dergipark.org.tr/isvehayat/issue/39748/470763>, 27 Haziran 2019’da erişildi).

- Varişli, Berfin (2017). “ *Türkiye’de Yaşlanma ve Demografi* ”. *Gerontoloji*. Ed. Tufan, İsmail ve Durak, Mithat. Ankara: Nobel Yayıncılık. 27-36.
- Yağcıoğlu, Recep (2012). “*Sağlıklı Yaşlanma ve Sosyal Hizmetler*”. *Turkish Family Physician* 3(1): 30-38.
- Yumurtacı, Aynur (2013). “Demografik Değişim: Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Boyutları ile Yaşlılık”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (6): 931.
- Web (2019). Ageing And Aged Care (<https://agedcare.health.gov.au>, 12 Eylül 2019’da erişildi).
- Web, (2019). Age UK (<https://www.ageuk.org.uk/information-advice/care/>, 13 Eylül 2019’da erişildi).
- Web, (2019). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı (2017). (http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/CkPFg+ASPB_20182022_St ratejik_Planı.pdf 17 Temmuz 2019’da erişildi).
- Web. (2019). Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (<https://ailevecalisma.gov.tr/media/6168/iyaslilik-surasi-sonuc-bildirisi.pdf>, 28 Ağustos 2019’da erişildi).
- Web. (2019). Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (<https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/kuruluslar/yasli/>, 28 Ağustos 2019’da erişildi). Web (2019). Australian Government Department Of Social Services (<https://www.dss.gov.au/seniors>, 12 Eylül 2019’da erişildi). Web, (2019). (<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10233.pdf> (Resmi Gazete : 22 Haziran 1959 / 10233).17 Temmuz 2019’da erişildi). Web, (2019). TÜİK. (file:///C:/Users/Administrator/Downloads/N%C3%BCfus_Projeksiyonlar%C4%B1_21.02.2018.pdf 12 Temmuz 2019’da erişildi).
- Web, (2019). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı Ankara (2013).

(<http://muhaz.org/engelli-ve-yasl-hizmetleri-genel-mudurluguturkiyede-yasli.html?page=4>, 2 Ağustos 2019'da erişildi).

Web, (2019). Elderly Care In Sweden (<https://sweden.se/society/elderly-care-in-sweden/>, 12 Eylül 2019'da erişildi).

Web, (2019). Government of Canada (https://www.canada.ca/en/employment-social-development/campaigns/seniors.html?utm_campaign=notapplicable&utm_medium=vanity-url&utm_source=canada-ca_seniors, 12 Eylül 2019'da erişildi).

Web, (2019). T.C. Anayasası (https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf, 14 Temmuz 2019'da erişildi).

Web. (2019). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Kalkınma Planları (<http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 9 Temmuz 2019'da erişildi).

Web. (2019). Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım İle Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik

(<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080807-5.htm>, 10 Eylül 2019'da erişildi).